

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL
INSENERITEADUSKOND

KURTNA SÜNDMUSKESKUSE MAASTIKULINE PÕHIPROJEKT

THE LANDSCAPE DESIGN OF THE KURTNA EVENT CENTRE

BAKALAUREUSETÖÖ

Üliõpilane: Virgo Mäger
Üliõpilaskood: 160840BAAB
Juhendajad: Tiina Tuulik, lektor
Kristi Grišakov, lektor

Tallinn 2019

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
LÄHTEÜLESANNE JA METODOLOOGIA.....	7
1. NÕUKOGUDE EESTI ARHITEKTUUR	9
1.1. Linnade ja maa-asulate kujunemisest.....	9
1.2. Nõukogude kujunduspõhimõtted	11
1.3. Valve Pormeister (1922–2002).....	12
2. KURTNA ASULA KUJUNEMINE JA ARENG	16
2.1. Mõisaaeg	16
2.2. Nõukogude-aegne maakasutus.....	18
2.3. Kurtna küla tänapäeval	20
2.4. Kurtna Sündmuskeskuse tänapäevane olukord.....	22
3. KURTNA SÜNDMUSKESKUSE MAASTIKUKUJUNDUS.....	25
3.1. Projektala analüüs.....	25
3.2. Kontseptsioon	29
3.3. Kujunduslahendus	29
3.3.1. Esindusväljak	29
3.3.2. Sisehoov	31
3.3.3. Puhkeala ja neem	33
3.4. Väikevormid	34
3.5. Valgustuslahendus	36
3.6. Kavandatavate muudatuste mõju	36

KOKKUVÕTE	38
ABSTRACT	40
Kasutatud kirjanduse loetelu	42
LISA 1 Muinsuskaitse eritingimused Kurtna Sündmuskeskusele	43
SISSEJUHATUS	43
1. ÜLDINE ÜLEVAADE AJALOOLISE KIRJELDUSEGA	44
1.1. Asukoht	44
1.2. Mõisaaeg	45
1.3. Linnukasvatuse Katsejaama asula	46
1.4. Valve Pormeister (1922–2002).....	47
1.5. Hoone ehitusjärgne kirjeldus	47
1.6. Maastiku lugu	50
1.7. Väikevormid	51
1.8. Lähiumbruse hoonestus.....	52
1.9. Kurtna linnukasvatuse lõppemine.....	53
2. OLEMASOLEV OLUKORD JA ERITINGIMUSED.....	54
2.1. Kättesaadavus	54
2.2. Välisruumi olemasolev olukord.....	55
2.3. Tänapäevane peahoone.....	58
2.4. Järeldused ja muinsuskaitse eritingimused.....	60
2.4.1. Esindusväljak	60
2.4.2. Sisehoov	60

2.4.3. Neem ja puhkeala.....	61
2.4.4. Peahoone	61
Kasutatud kirjanduse loetelu	62
LISA 2 Kurtna Sündmuskeskuse puittaimestiku haljastuslik hinnang	63
SISSEJUHATUS	63
1. DENDROLOOGILINE HINNANG	64
1.1. Metoodika	64
1.2. Puittaimestiku üldandmed	64
2. PUITTAIMESTIKU HALJASTUSLIK VÄÄRTUS	68
2.1. Järeldused	68
2.2. Ettepanekud olemasoleva haljastuse säilitamiseks, hoolduseks ja täiendamiseks	69
2.3. Puude haljastusliku väärtuse hindamise skaala	69
3. NUMEREERITUD HALJASTUSLIKE OBJEKTIDE NIMEKIRI	71

GRAAFILISE MATERJALI LOETELU

1. KUJUNDUSPLAAN – A1
2. DENDROLOOGILINE PLAAN – A1
3. LÕIGE – OLEMASOLEV OLUKORD, LÕUNASUUND – A1
4. HALJASTERRASS-LAVA – VAADE LÄÄNEKÜLJELT – A1

SISSEJUHATUS

Käesoleva lõputöö eesmärk on lahendada Kurtna Sündmuskeskuse peahoone lähiümbrus tänapäevaseid vajadusi toetavaks ja ajaloolisi kujundusvõtteid arvestavaks, et pakkuda keskuse külastajatele minevikulise väärtuse tunnetust.

Kurtna Sündmuskeskus on ruumide rentimist ja majutusteenuseid pakkuv ettevõtte, mis asukoha poolest tegutseb endisel mõisa-alal, kuhu 1966. aastal kerkis arhitekt Valve Pormeistri poolt projekteeritud Kurtna Linnukasvatuse Katsejaama (edaspidi Kurtna LKJ) peahoone. Nimetatud peahoone pälvis koos haljastus- ja sisekujundusega nende omavahelise tugeva sidususe tõttu 1967. aastal Nõukogude Eesti riikliku tunnustuse. Tänapäevani säilinud hoone on võetud 2001. aastast ehitismälestisena muinsuskaitse alla.

Hoone arhitekt oli põhihariduselt aia- ja pargikujundaja (Eesti NSV Riiklik Kunstiinstituut, 1952), kuid lõpetamisjärgselt tegeles nii haljastuse kui ka hoonete projekteerimisega. Tema töid iseloomustab tugev ühendus looduskeskkonna ja arhitektuuri vahel, millest tuntumad on Tallinna Lillepaviljoni hoone koos haljastusega (valminud 1960), Kurtna LKJ peahoone (1966) ja Jäneda Sovhoostehnikumi õppehoone (1968, 1974). Valve Pormeistri töödest inspireerituna on käesoleva töö autor leidnud maastikuarhitektuurse ühisosa tunnustatud arhitekti ja enese väärtushinnangute vahel.

Kui tänapäevases urbaniseerivas ühiskonnas toimub intensiivne ehitustegevus peamiselt linnakeskkonnas, nii haljastuses kui ka elamuehituses, siis maa-asulad on jätkuvalt teisejärgulised. Suure nõudluse ja ettevõtete konkurentsi tingimustes tehakse järeleandmisi ehitusmaterjalides, tööjõu valikul ja muu ressursi osas, mis üheskoos mõjutavad valmiva objekti kvaliteeti ja ümbritsevat keskkonda üldiselt. Maastikuarhitektuurile omast maastiku-uuringu etapi alahindamist kohtab tiheasustatud aladel üha enam, samuti vähest olemasolevate tingimuste kaasamisest. Kokkupuude Valve Pormeistri loominguga mõjutas töö autori edaspidist suhtumist looduskeskkonda, sest Pormeistri väärtushinnangud kujundajana on olnud ülaltooduga pigem vastupidised – ta tagas järjepideva ehitusjärelvalve kõrge kvaliteedi tagamiseks, lähtus maastikust ja säilitas olemasoleva maksimaalses ulatuses. Säärane suhtumine väärrib esiletoomist, et rõhutada pikaealist kvaliteeti ja maastiku säästlikku arengut.

Lõputöö peamine probleem on, kuidas siduda Kurtna Sündmuskeskuse peahoone lähiümbruse maastikuga, kui hoone funktsioon on muutunud, ruumid osaliselt ümber ehitatud ja haljastuse olukord madala hooldusintensiivsuse tõttu halvenenud. Lõputöö teema on valitud autori huvist väiksemate avalike alade kujundamise vastu. Lisaväärtust pakub mitmefunktsioonilise ja reljeefse ala olemasolu ning käesolevas töös käsitletava, eeskujuks oleva arhitekti maastikutunnetuse praktiseerimise võimalus.

Püstitatud eesmärgi saavutamiseks on kavandatud järgmised uurimisülesanded:

- selgitada välja Nõukogude Eesti arhitektuuri põhimõtted ja tavad;
- tutvuda Valve Pormeistri erinevate projektidega ja teha nende põhjal järeldusi;
- määratleda Valve Pormeistri kujunduspõhimõtted;
- uurida Kurtna asula kujunemislugu ja määratleda ajastule omased objektid;
- selgitada välja Kurtna asula tänapäevased tingimused ja võimalused;
- selgitada projektala olemasolevat olukorda ja teha nende põhjal järeldusi;
- kuidas ühendada tänapäevased vajadused ajalooliste väärtustega.

Lõputöö koostamisel on lähtutud suures osas Eesti Arhitektuurimuuseumis, Eesti Rahvusarhiivis ja Muinsuskaitseameti arhiivis kättesaadavatest säilikutest ning nende põhjal tehtud järeldustest. Arhiiviallikate toel valmis käesoleva töö lisana muinsuskaitse eritingimused. Täiendavalt on projektalal kohapeal läbi viidud dendroloogiline inventuur, mille kaudu hindas autor puittaimestiku pärinemist ja tervislikku seisundit. Töö teise lisana valminud puittaimestiku haljastuslik hinnang toob välja olemasoleva kõrghaljastuse väärtusklassid ja vaadeldud objekti iseloomustavad märkused.

Põhiosa koosneb kolmest peatükist, millest esimene käsitleb Nõukogude Eesti arhitektuuri üldiselt, kuidas linnad ja maa-asulad kujunesid sõjajärgsel perioodil, peale 1940. aastaid. Selles peatükis käsitletakse ka Valve Pormeistri töid, mille järel kujuneb ülevaade tema kujunduslikest põhimõtetest. Teine peatükk selgitab Kurtna asula kujunemist mõisaperioodist kuni tänapäevaste olemasolevate tingimusteni, sealhulgas Kurtna LKJ arengut algusajast kuni Kurtna Sündmuskeskuse kujunemiseni. Kolmas peatükk analüüsib valitud projektala iseloomu tänapäeval, säilinud looduslike ja tehislike väärtusi ning luuakse pidepunktid kujunduslahenduse koostamiseks. Lahendus on esitatud kirjelduse, selle juurde kuuluva kujundusplaani ja esitlusmaketina.

LÄHTEÜLESANNE JA METODOLOOGIA

Kurtna Sündmuskeskus asub Harju maakonna keskosas, Saku valla lõunaosas, Kurtna külas. Küla läänepiiril kulgeb Tallinn-Viljandi raudtee, asula keskosa läbib Keila jõgi (vt Joonis 1). Jõesst väljub Koosi oja, millest on paisutatud Kurtna paisjärv. Selle põhjakalda lähedalt laiub Kurtna peamine hooajaline tõmbekeskus, lastele suunatud seikluskeskus Vembu-Tembumaa; idakaldale jääb käesolevas töös käsitletav 1,2 ha suurune projektala koos Kurtna Sündmuskeskuse peahoone ja selle juurde kuuluva mõisa-aegse kõrvalhoonega.

Joonis 1. Kurtna Sündmuskeskuse paiknemine Kurtna külas

Allikas: Autori koostatud, alusena kasutatud maa-ameti geoportaali kaarti

Autori esmane kokkupuude Kurtna asula ja sealse Sündmuskeskusega oli 2017. aasta suvel, kui ülikooliõpingute-vahelisel perioodil esitati erialaväline töopakumine keskuse peahoone

majutusruumide renoveerimiseks. Tööülesanded hõlmasid numbritubadest vana inventari ja tapeedi eemaldamist, millele järgnesid kaasaegsed sisustustööd. Uue väljanägemise said kõik 14 tuba. Samal perioodil kerkis esile ka välisruumi heakorrastamise küsimus, kus peahoone praegune omanik, Tõnis Milling (edaspidi tellija), soovis hooneümbruse luua esteetiliseks ja hubaseks ajaveetmise kohaks. Maastikuarhitektuuri eriala omandamine suurendas siinkohal autori huvi maa-ala kohta rohkem informatsiooni koguma. Järgnenud uurimistöö kirjeldas seda nõukogudeaegset arhitektuuri koos hoone lähiümbrusega kui pärandit varasemast perioodist.

Peahoone lähiümbrus on pikka aega arenenud iseseisvalt, mille tulemusel on tekkinud mitmed lahendamist vajavad puudused. Tellija üks peamistest soovidest on peahoone lääneküljel asuvasse sisehoovi rajada lava, kus on võimalus korraldada vabaõhukontserte ja -teatrietendusi. Muret tekitab peahoone ees harilike pärnade ridaistutus, mille vanim isend on tekitanud varalist kahju keskuse külastajatele. Parkimisvajaduse suurenemisega ja hoonefunktsioonist tulenevalt on tellija teinud ettepaneku laiendada peahoone esist asfaltkattega ala haljasala arvelt, mis lihtsustab autode parkimist. Lisaks soovitakse varjata vaadet peahoone lõunaküljel olevale puulehtedega kaetud orule. Lahendamist vajab veel valgustusküsimus, sest hetkel on tehisvalgusega kaetud vaid peahoone esine ala. Sisehoovi lahenduses on kaalutud 3 m valgustiposte, mille vahele on täiendavalt võimalik paigaldada valguslinte. Kõrvalhoone ülalpidamine on tellijale kulukas, mistõttu tellija kaalub antud objekti müümist.

Kuna tegemist on kaitsealuse hoonega, vaadeldakse situatsiooni laiemalt ja tervikuna. Muinsuskaitsealuse ehitismälestise tingimustes on kujunduslahendusega oluline säilitada ajalooline pärand, mistõttu kasutab autor esmase meetodina arhiiviuuringuid, selgitamaks välja Nõukogude Eesti arhitektuuri ja kujundustavasid iseloomustavad tunnused. Kõrvutades kogutud informatsiooni Valve Pormeistri toleaegsete töödega, ilmneb seos nõukogudeaegsete mõjutuste ja arhitekti enese loomingu vahel. Et minevikus loodud lahendused peavad sobituma kaasaegsetega, töödeldakse andmeid sel viisil, et neist kujuneb selge ülevaade ajaloolistest kujundusvõtetest, mille toel loob autor kaasaegse ruumilahenduse. Eelpool väljatoodud tellija soovid on käesoleva töö raames arvessevõetavad, vastuolu korral põhjendatud.

1. NÕUKOGUDE EESTI ARHITEKTUUR

1.1. Linnade ja maa-asulate kujunemisest

Peale 1940. aastat, kui Eesti oli saanud Nõukogude liiduvabariigiks, algasid muutused ka ehitustegevuses, selle üldmahus, ehitusviisides- ja tempos ning linnade arhitektuuris. Algusaastad olid keerulised, sõja järel hävitatud linnade taastamiseks kulus aastaid. Ehitamist pärssisid majanduslikud raskused, spetsialistide ja ehitusmaterjalide nappus, ka projekteerijate vähesus. Aegamisi linnade ja asulate areng hoogustus, inimeste vajadused kasvasid kiiresti. Muuhulgas kasvas ehitajate ja projekteerijate arv ning traditsioonilised ehitusviisid olid asendumas tööstusliku tootmisega.^[1]

Nõukogude arhitektuur nägi ette suurte territooriumide ja linnade kompleksset planeerimist. Plaanimajandus koos kinnisvarade ja maa eraomandi puudumisega avas võimalusi suurte lahenduste loomiseks. Vanad hooned kuulusid riigile, mistõttu plaani realiseerimiseks piisas vaid neis hoonetes elanud või töötanud inimeste ümbersuunamisest uutesse samaväärsetesse hoonetesse. Planeerimisprojektides lähtuti Eesti ühtse rahvamajanduskompleksi arengusuundadest ja huvidest, arvestades sealjuures olemasolevaid looduslikke tingimusi, elanike paiknemist, teaduse ja tehnika arenguastet. Nähti ette ühtse asustussüsteemi loomine, mis rahuldab elanike vajadusi nii linnas kui ka maal. Üksikobjektide projekteerimisel tuli kasutada varem koostatud planeerimiskava, et tagada terviklikkus ja ratsionaalsus.^[1]

Suurte projektide koostamiseks loodi Eesti NSV-s projekteerimisorganisatsioonid, kus töötasid mitmesuguse eriala spetsialistid: arhitektid, insenerid, elektrikud, geodeedid jne. Valdkonniti tegutses asutustest Riiklik Projekteerimisinstituut „Eesti Tööstusprojekt“, mille tegevus oli seotud uute tehaste ja tööstuslinnaosadega; „Eesti Projekt“ linnaehituslike kavade, sealse elamuehituse ja ühiskondlike hoonetega. „Eesti Maaehitusprojekti“ ja „Eesti Kolhoosiehituse“ ülesandeks oli tootmishoonete, asulate ja elamute projekteerimine maapiirkonnas. Lisaks teised asutused, mis tegelesid juurdeehitus- ja restaureerimistöödega, väiksematest veel sideliinide, raudteede, maanteed, sildade ja sadamate projekteerimisega. Maastiku- ja keskkonnakujundusega oli seotud „Eesti Põllumajandusprojekt“, „Eesti Maaparandusprojekt“ ning „Metsamajanduse ja Looduskaitse Teadusliku Uurimise Instituut“.^[1]

Juba nõukogude ajal on teadvustatud linnastumise probleemi. Ühe lahendusena nähti linnades võimalust piirata tööstuse laiendamist ja elustada väiksemate asulate arengut, suunates neisse täiendavaid ettevõtteid. Selle vajalikkus seisnes riigi tööhõive-, hariduse-, kultuuri-, tervishoiu- ja kaubandusalase teenindamise ühtsuses ning sooviti inimeste elutingimuste võrdsust linnades ja maal elavate elanike vahel.^[1]

Maa-arhitektuuri kujunemise alged ulatuvad 1930. aastatesse. Sel perioodil tegelesid Põllumajandusministeeriumi asundusametis maaehitusega tollaegsed arhitektid Erika Nõva, Edgar Velbri ja August Volberg. Peale talude projekteeriti ka rahvamaju ja maakoole ning kujunes rahvuspärane ja iseloomulik laad, mis tugines talurahva-arhitektuuri ajaloolise pärandi seostamisele Kesk-Euroopast ja Skandinaaviast pärit funktsionalismi kujundusvõtetega. Veel sõjajärgselt koostati projekte, mis järgisid väljakujunenud arhitektuurisuunda, kuid realiseerimisele neist jõudsid vähesed.^[2]

1950. aastatega hakati maaehituses asulaid planeerima ja ehitisi tõsisemalt projekteerima. Põllumajandusettevõtete majandusliku kasvu tulemusel alustati projektide realiseerimist ning majanditele esimesi tootmishooneid ja elamuid ehitama. Põllumajanduses algas industrialiseerimine ja tootmise kontsentreerumine. Kui varem püstitati riiklikke ja kolhoosiehitisi maal juhuslike, vähesobivate ja madalakvaliteediliste tüüpprojektide järgi, siis peagi tekkis vajadus uue ja kaasaegse maa-arhitektuuri järele. Need asjaolud tingisidki põllumajandussüsteemi projekteerimisorganisatsiooni loomise.^[2] Maaehituse eesmärgiks oli põllumajandusliku tootmise intensiivistamine ja suurmajandite loomine. Talud paiknesid üksteisest suhteliselt kaugel, need koosnesid elamust ja abihoonetest. Põllumajanduse industrialiseerimise tagajärjel tekkis vajadus elanike koondumisele. Hakati looma suurmajandite keskasulaid, millesse elanikke suunati vabatahtlikkuse alusel. Paljud eraldiseisvad üksikasulad jäid tühjaks, sest elutingimused uutes keskasulates kujunesid vastuvõetavamaks. Maa-asulad omandasid linnale iseloomulikke tunnuseid ehitatavate hoonete ja teenuste näol. Tootmishoonetele lisaks hoogustus maa-asulates ka elamuehitus, eesotsas kerkisid üksikelamud ja 2–3-korruselised kortermajad, hiljem lisaks ridaelamud.^[1]

Keskasulad kujunesid lagedate alade asemel peamiselt mõne olemasoleva asula kohale. Tavaliselt olid niisugusteks paikadeks endiste mõisate südamed, millesse kuulusid üksikud hooned ja park. Peale väiksemate majandite ühendamist suurmajandiks, muutus keskasulate väljaehitamine plaanipäraseks. Arendustööde käigus võeti arvesse kohalikku maastikku, olemasolevat haljastust, säilinud hoonete arhitektuurilist väärtust ja ajaloolist tähtsust, kuid mõnikord ei olnud võimalik

muuta ja kaasaegsetele vajadustele kohandada ajalooliselt väljakujunenud asula struktuuri kruntide ja teedevõrgustiku osas. Sellele vaatamata võib üheks paremaks näiteks arhitektuurses, heakorrastuse ja haljastuse lahenduses ning maainimestele töö-, puhke- ja elamistingimuste loomises tuua 1971. aastal NSV Liidu riikliku preemia saanud Saku ja Kurtna maa-asulad.^[1]

Saku tekkis 15. sajandi lõpus asutatud mõisa ümber. Peale 1958. aastat alustati asula järk-järgulise laiendamisega, mille tulemusel kujunes Sakust üks maa-asulate näidiskeskustest. Keskusesse ehitati laiemaks tutvustamiseks mitmeid uusi hoonetüüpe. Sellest tingituna tekkis olukord, kus asula hoonestuse kujundasid kohati erinevaid arenguetappe iseloomustavad ehitised, mis ei haakunud üldlahenduse terviklikkusega. Kurtna maa-asula oli Sakust väiksem, ka ettevõtete arvu poolest. Selles tegutses vaid Kurtna LKJ, mis oli Eesti Loomakasvatuse ja Veterinaaria Teadusliku Uurimise Instituudi üheks osakonnaks, kus aretati riigi majanditele tõukanu, -hanesid ja –parte ning varustati farme tibude ja tõumunadega. Pisasulana on Kurtna tuntud alles peale 1962. aastat, kui LKJ asusid tööle õpetlased ja suurenes linnukasvatajate hulk, kelle edukas töö saavutas rahvusvahelise huvi. Asula 300 elanikule loodi sobivad töö- ja elutingimused, kusjuures tootmishooned eraldati keskusest ja elamutest. Kurtna tuntust kasvatas 1965. projekteeritud instituudi uus peahoone, mis esimese hoonena tähistas arhitektuurset arenguetappi maaehituse vallas^[2]. Hoone ehitati endise puidust mõisahoone asemele ning sellel oli tugev seos maastikuga, kõrge ehituskvaliteet ja läbimõeldud sisekujundus. Hoone kujunes eeskujuks teistele majanditele oma praktilisuse kõrval ka esteetilisuse poolest.^[1]

1.2. Nõukogude kujunduspõhimõtted

Maaehitiste juurde kuuluv ruumikujundus lahendati Eesti NSV-s enamasti koos hoone projektiga samas projekteerimisasutuses, kus väiksemate objektidega tuli toime hoone arhitekt üksinda. Uusehitustes oli tavaks stiiliühitsuse printsiip nii materjalides, detailides kui ka kujunduslaadis, püüdes saavutada ühisosa välisruumi ja interjööri vahel. Arhitektuuriteost peeti täisväärtuslikuks, kui esteetiliste, linnaehituslike, tehniliste, ökonoomiliste ja funktsionaalsete külgede kõrval oli arvestatud ka looduskaitse, maastikuarhitektuuri ja heakorrastuse nõuetega. Oli oluline säilitada keskkonda inimese eluks vajalikul kujul, kujundada otstarbekalt looduse tehisvorme ning seostada omavahel loodus ja hooned. Heakorrastusega käsitleti maastikku laiemalt, kuidas planeerida maastik, et tagada puhas õhk ja vesi ning nende varude säilimine.^[1]

Sõjajärgsel perioodil oli enamus linnades ja maa-asulateski suuri sõjapurustusi, mille koristamisjärgselt tekkisid tühimikud. Puudusid võimalused nende alade hoonestamiseks ning alad tasandati ja haljastati ajutiselt. Aastate möödudes vajasis puuduliku hoolduse all kannatanud pargid taastamist ja korrastamist. Linnaparkide kõrval olid halvas seisus ka endised mõisapargid. Nende hoole alla võtmiseks loodi organisatsioon, kus asuti koostama projekte, mille järgi korrastada unarusse jäetud haljasalad sobivateks puhkemaastikeks. Planeerimisel võeti arvesse pargialade iseloomu, et vältida kasutajate kontsentratsioonist tekitatavat ohtu pinnasele ja maastikule üldiselt. Uute parkmetsade kujundamisel seati ülesandeks rikkalikuma liigilise koosseisu kasutamist, kasutades kuuse, männi ja kase kõrval lisaks tamme, saart ja lehist neid vabakujulise ja grupilise seadega paigutades.^[1]

Maastikukujundusprojektid sisaldasid territooriumil funktsionaalse tsoneerimise, planeerimise, kaitse ja hoolduse abinõude ning haljasalade kujundamise kavandeid. Kuivendussüsteemide hulka kuulusid tehistiigid ja veehoidlad, need olid abiks ka kahjutule kustutamiseks. Veehoidlate ümbruseid korrastati ja kujundati puhkekohtadeks. Aia- ja maastikukujunduse spetsialiste õpetati välja Eesti NSV Riiklikus Kunstiinstituudis, keskharidusega spetsialiste ka Röpina Aiandustehnikumis. Erialaseid teadmisi vahendasid Vabariigi tuntumad arhitektid: A. Kotli (Tallinna laululava, „Estonia“ teatrihoone); P. Tarvas, A. Volberg ja U. Tölpus („Vanemuise“ teatrihoone Tartus), B. Mirov („Koidula“ kolhoosi elamute grupp), M. Port („Virus“ hotell Tallinnas koos H. Sepmanniga), T. Rein (Rapla KEK-i spordi- ja haldushoone, Viljandi tuletörrjehoone). Tähelepanuväärsemateks projektide autoriteks nõukogude perioodil olid A. Niine, V. Pormeister, L. Pettai ja H. Sepmann.^[1] Käesoleva töö teemast lähtuvalt käsitleb autor lähemalt Valve Pormeisteri loomingut.

1.3. Valve Pormeister (1922–2002)

Valve Pormeister lõpetas 1952. aastal Eesti NSV Riikliku Kunstiinstituudi aia- ja pargikujundaja erialal, mille järel asus tööle maa-asulate planeerija ja haljastusarhitektina. Linnaehitisi ta eelistas mitte projekteerida, sest ta ei soovinud olemasoleva tiheda struktuuriga kompromissi leida. Valve Pormeister lähtus projekteerimisel nõukogude perioodile omaselt maastikust, olemasolevast haljastusest ja varasemast perioodist säilinud ehitiste arhitektuurilisest väärtusest. Sõjajärgne aeg

võimaldas rohkem individuaalsust ja vabamat lähenemist, mistõttu Eesti arhitektide kujunduslaadi mõjutasid peamiselt Põhjamaad (Soome, Taani). Valve Pormeistri isiklikust arhiivist on leitud lisaks arhitektuurialaseid viiteid kaugemast maailmast; teemakohaseid väljavõtteid Austrias sündinud, kuid suure osa oma karjäärist Lõuna-Californias töötanud arhitekti Richard Neutra (1892–1970) ja Ameerika Ühendriikide arhitekti Frank Lloyd Wright'i (1867–1959) loomingust. Tõenäoliselt on nende suurte arhitektide kujunduslaad teatud määral mõjutanud ka Valve Pormeistrit ennast, tema olulisimate kujunduspõhimõtete kujunemisel – luua keskkond, mis on inimhõõtmeline, orgaaniline ja ajastule omaselt modernne.

Pormeister kujundas Eesti arhitektuuripilti suuresti 60.–70. aastatel, paistes silma erilise maastikukäsitluse oskusega. Järgnevalt on välja toodud mõned tema tuntumad projektid (vt Tabel 1.1) ja ajaloolised illustratsioonid valmimisjärgses ajast.

Tabel 1.1 Valve Pormeistri poolt projekteeritud hooned 1960. ja 1970. aastatel^[2]

Jrk. nr	Objekti nimetus	Asukoht	Valmimisaasta
1	Pirita aiandussovhoosi lillepaviljon	Tallinn	1959–1960
2	Kurtna Linnukasvatuse Katsejaama peahoone	Kurtna küla	1965–1966
3	Eesti Maaviljeluse ja Maaparanduse Teadusliku Uurimise Instituudi mehhaniseerimise sektori hoonete kompleks	Saku	1963–1969
4	Vabariiklik Taimekaitsejaam	Saku	1969–1970
5	Jäneda sovhoostehnikumi õppehoone	Jäneda	1968, 1974
6	Eesti Loomakasvatuse ja Veterinaaria Teadusliku Uurimise Instituudi sigimisbioloogia laboratoorium	Märja	1969–1972

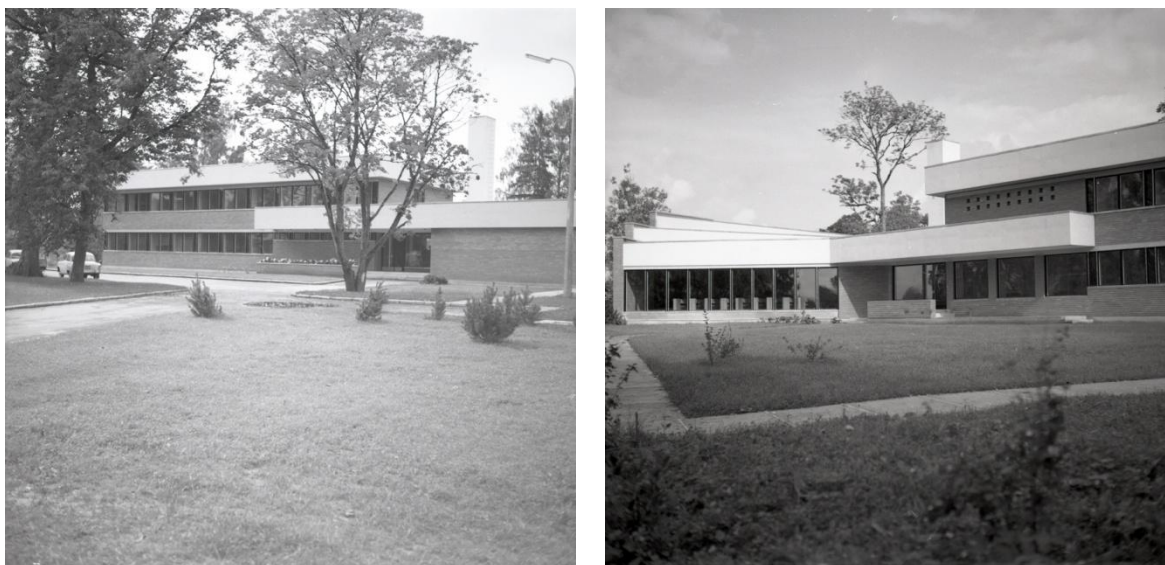

Joonis 1.1. Lillepaviljoni vaade, 1964
Allikas: Eesti Põllumajandusmuuseum

Tallinnas 1960. aastal valminud merevaatega lillepaviljon väljendas tollel ajal uudset maastikukäsitlust. Kui varem oli tavaks ehitusplats puudest vabaks raiuda ja ehitusjärgselt uus kõrghaljastus istutada, siis Pormeister projekteeris hoone juba kasvavate puude vahele. Eesmärgikindla arhitektina koostas ta koos arhitektist abikaasa Henno Sepmanniga kokku 8 näidisprojekti sama tellimuse kohta. Võidu saavutas projekt, mis loodusega kõige rohkem arvestas.^[3] Kõrvaloleval fotol (vt Joonis 1.1) võib täheldada, kuidas hoonemaht on astmeliselt sulandatud reljeefiga.

Kõrgetele puudele lisaks on haljastuse osana astmelise galerii lõunaküljele, avarate akende ette rajatud istutusala, millele tekitatud sisevaated erinevas arengustaadiumis taimedele. Avarad aknapinnad on ka näitusesaali kagu- ja loodeseinas, mis stalinismi-järgsel ajal toimis uudsena^[3]. Sõjajärgse arhitektuuri peamised tunnused olid madalakaldeline katus ja looduslike materjalide kasutamine, mitteformaalsus ja intiimsus. Põhjamaade sõjajärgne modernistlik arhitektuur tähendas suuresti just hoone orgaanilist sulandamist maastikku.^[4]

Viis aastat hiljem valmis Valve Pormeistri teine, sarnaselt eelnevaga edaspidise arhitektuuri näidisobjekt. Kurtna LKJ peahoone (vt Joonis 1.2) kujunes eeskujuks selles osas, kuidas kohalikes tingimustes olevate vahenditega on võimalik ehitada esteetiline ja tehnilises mõttes heal tasemel hoone.

Joonis 1.2. Kurtna LKJ peahoone eestvaade (vasakul) ja sisehoovi vaade (paremal), 1970
Allikas: Eesti Arhitektuurimuseum

Väliskujunduses on kasutatud madalat maamajalikku hoonemahtu, milles iseloomulik horisontaalne joon. Hoone kahel korrusel lindina ulatuvatele akenderidadele on toonikontrastina lisatud valge siledapinnaline katusekarniis. Fassaadimaterjalina on kasutatud keraamilist tellist. Hoone esisel alal on kasutatud avaraid murupindasid, mis taas on kombineeritud olemasoleva kõrghaljastuse ja projekteeritud põõsastega. Sisehoovi tunnetuse tekitab peahoone põhjatiivana kujundatud astmelise laega saaliosa, mis murtud paigutusega loob intiimse ja orgaanilise ruumi. Sarnaselt Lillepaviljonile on sellegi projekti puhul lahendatud vaated, suunates need olulisimatele väärtustele.

Joonis 1.3. Vabariiklik Taimekaitsejaam Sakus, 1978
Allikas: Eesti Arhitektuurimuuseum

Kolmanda näitena on välja toodud Vabariiklik Taimekaitsejaam Sakus, mille hoonestuse moodustavad kolm taaskord lamedakatuselist madalat ehitist (vt Joonis 1.3), kusjuures hoone idakülg on sõidutee kulgemise järgi justkui nurga alla lõigatud, kirjeldades sarnaselt eelnevatega olemasoleva olukorra arvestamise tähtsust. Horisontaalset joont rõhutab hoone küljel lindina laiuv akenderida. Ajajärgule omaselt

on välisfassaadil kasutatud punast tellist. Haljastust iseloomustavad avar muruala, millele on paigutatud mitmed puudegrupid.

Viimasena kirjeldatakse Jäneda mõisa vahetus läheduses asuvat Sovhoostehnikumi õppehoonet (vt Joonis 1.4), mille puhul Valve Pormeister kasutas teatud määral uudseid võtteid võrreldes eelpool käsitletud loominguga, eelkõige katuse arhitektuuris.

Joonis 1.4. Jäneda sovhoostehnikumi õppehoone, 1974
Allikas: Eesti Arhitektuurimuuseum

Hoonet kirjeldab jõulisem liigendatus, kaldpindade kasutamine ja diagonaalsed jooned, kuid sarnaselt ülaltooduga on sellegi projektiga avatud aknaridade abil vaated loodusesse ja arhitektuuri-väärtusele, vastavalt veekogule ja kagusuunas asuvale mõisahoonetele. Iseloomuliku võttena kasutas Valve Pormeister reljeefi rõhutamiseks trepistikke.

Eelnevale tuginedes toob käesoleva töö autor välja põhimõtted, mis Valve Pormeistri edukate töödega läbivalt kaasas käisid: 1) lähtumine olemasoleva maastiku võimalustest, 2) elujõuliste puude säilitamine, 3) hoone ja looduskeskkonna orgaaniline sulandumine, 4) taotluslike vaadete avamine läbi avarate klaaspindade, 5) kohalike looduslike materjalide kasutamine, 6) avarad murualad, millel puude- ja põõsaste grupid, 7) individuaalne järjekindlus, 8) inimhõõtmelisus.

2. KURTNA ASULA KUJUNEMINE JA ARENG

Edaspidi keskendub käesoleva lõputöö autor Kurtna asula uurimisele, et muuhulgas selgitada välja hoonestuse ja teedevõrgustiku pärimine, asula areng ja tänapäevased tingimused elanike jaoks. Tuuakse välja andmed asula rahvaarvu muutuste kohta viimase seitsme aasta arvestuses.

2.1. Mõisaaeg

Tolleaegses Hageri kihelkonnas asunud mõisad olid võrreldes teises Eestimaa piirkonnas asunud mõisatega oma algusaja poolest küllaltki varajased. Väidetavalt jäi nende rajamine 14. sajandisse, ehkki kirjalikke andmeid nende kohta pärineb alates 15. sajandi algusest. Esimesed ürikulehtedel ilmunud mõisad olid Rabivere, Ruila, Angerja, Sutlema, Kohila, Maidla ja Kohatu mõis, 17. sajandi lõpuks lisandusid veel Kelba, Adila, Pahkla, Lohu, Kernu, Tohisoo, Kirdalu, Lümandu, Haiba ja Mäeküla mõis.^[5] Kurtna mõisa kohta veel vihjed puudusid, kuid nimetusena oli Kurtna vanades dokumentides juba märgitud.

Kurtna küla kuulus maavaldusena algselt Kohila mõisa alla, kus seda on esmakordselt mainitud 1525. aastal. 1586. aasta rootsiaegse revisjoni järgi kuulus Kurtna küla koos kolme talu ja kahe üksjalaga (talupoegade sotsiaalne grupp) ning kahe elanikest mahajäetud elamisega Kohila mõisaomanikule Moritz von Wrangellile. Küla pärandati pereliinipidi edasi kuni 1662. aastani, mil Kohila mõisast eraldati Kirdalu maavaldus, millele kuulus ka Kurtna küla. Nimetatud aastat loetakse Kirdalu mõisa algusajaks; mõisa suurus 7,5 adramaad, Kurtna küla vaid 3 adramaa suurune. Adramaa oli tolleaaja mõistes pindala-, maakasutus- või maksustusühikuks. 17. sajandi viimase kümnendi teisel poolel sai maavalduse omanikuks Johann Wilhelm von Taube. 1710. aasta hilissuvel saabus katk, mis laastas tolleaegset Hageri kihelkonda, sealhulgas Kirdalu mõisa, kus 1712. aastaks oli katku surnud enam kui 70% talupoegadest.^[5]

Kurtna mõisa kohta pärinevad andmed alates 1750. aastast, mil maavaldused eraldati Kirdalu mõisast. Kui Kirdalu mõisa puhul oli tegemist karjamõisaga, siis Kurtna mõisa kirjeldatakse rüütlimõisana, milleks sisuliselt olid enamik Eesti eramõisatest. Mõisa omanikele olid rüütlimõisaga teatud privileegid ja õigused, näiteks: kohtuvõim, jahiõigus, õigus pruulida õlut ja ajada viina,

pidada kõrtse ja veskeid ning maksuvabadus riigi ees. Teisest küljest olid neil ka kohustused: võtta osa Maapäevast, ajada riigiasju ja korraldada tee-ehitust.^[6] 18. sajandi keskpaigast kuni 20. sajandi alguseni on Kurtna mõisa omanike nimekiri küllaltki mitmekülgne (vt lisa 1 „Muinsuskaitse eritingimused” pt. 1.2). Vaatamata rüütlimõisa staatusele oli Kurtna mõis piirkonna teiste mõisate kõrval väga väike. Mõisate suuruse määratlemisel on tabelis 2.1 välja toodud arvandmed ajastule omaselt adramaa hulga ja talupoegade arvu järgi.

Tabel 2.1 Kurtna mõisa ja piirkonna suuremate mõisate võrdlus adramaa ja talupoegade järgi

Mõisa nimetus	Adramaa suurus (1774)	Talupoegade arv (1816)
Ruila	17,25	647
Adila	17,2	607
Kurtna	2,2	87

Kahe suurema mõisa (Ruila ja Adila) kõrval oli Kurtna mõisal adramaad ligikaudu 8 korda vähem, talupoegade arv keskmiselt 7 korda väiksem. Kurtna mõisa 87 talupojast 39 olid mehed ja 48 naised.^[5]

Mõisa-aegsed kaardid, mis pärinevad 1788. ja 1871. aastast, selgitavad Kirdalu mõisa ja sellest eraldatud Kurtna mõisa lähiümbruse maakasutust. Varasemal neist on tähistatud põllu-, heina- ja metsamaad (vt Joonis 2.1). Teadmata on punane tingmärk jõe vasakul kaldal, millele kirjanduses puuduvad viited hoone olemasolust. Puidust peahoone, mille ehitusaeg jäi tõenäoliselt 19. sajandi keskpaika, asus Keila jõest paremal. Hilisemal kaardil on vastav tähistus ka tehtud, millele lisaks Kirdalu, Kurtnat ja Kiisat ühendav teedevõrk (vt Joonis 2.1). Kiisale märgitud hoone on usutavasti 19. sajandi viimasel kümnendil avatud kitsarööpmelise raudtee jaamahoone.

Joonis 2.1. Kurtna ja Kirdalu mõisamaad 1788 (vasakul) ja teedevõrgustik 1871 (paremal)

Allikas: Eesti Rahvusarhiiv

1918. aasta detsembrist võeti maanõukogu määrusega mõisate maad ja metsad rahva varanduse alalhoidmise ja näljahäda ohu eest kaitsmise otstarbel vallanõukogude kontrolli alla. Kontrollkomisjonide liikmeteks olid sama valla endiste mõisakogukondade elanikud, kes kohalikke olusid hästi tundsid. Võõrandamise alla kuulunud mõisad loeti Eesti Vabariigi omanduseks 1919. aasta oktoobris. Tegelik ülevõtmine Kohila vallas toimus etappide kaupa aastatel 1920–1924. 1922. aastal toimus Kurtna rüütlimõisa maade korraldamise kava koostamine, mille käigus dreneažitud põllumaid peeti suhteliselt viljakateks ja heinamaid keskmisest paremate hulka. Tööstusettevõtteid Kurtna mõisas ei olnud. Mõisa maadest planeeriti viis normaaltalu, üks metsavahi-, üks käsitöölise- ja kuus suvituskohta. Korraldamisele kuulusid kuus popsikohta, kolm renditalu ja planeeriti koht kooli jaoks. Kava kinnitati väikeste muudatustega talude ja kruntide piirides.^[5]

2.2. Nõukogude-aegne maakasutus

Sõjajärgselt oli mõisa hooneansamblist säilinud puidust peahoone, abihoonetest ladu, ait, kaks elamut ja maa-alune kelder. Peale 1940. aastat, kui Eesti kuulus Nõukogude Liiduvabariiki, hõivas NSV Liidu siseasjade rahvakomissariaat Kurtna mõisa peahoone, kuhu asutati siseministeeriumi abimajand (likvideeriti 1949). ENSV ministrite nõukogu otsusega toodi Väimelast Kurtnasse üle linnukasvatuse kontroll-katsejaam, mille juurde moodustati katsemajand Kurtna katsebaas. 1951. aastal nimetati see ümber Kurtna katse-tootmismajandiks, millele 1956. aastal liideti Lembitu kolhoos (asutatud 1948). 1958. aastal võeti kasutusele kanala.^[5]

Kurtna asula algusajaks on varasemale mõisaajale vaatamata peetud 1962. aastat, kui Linnukasvatuse Katsejaama asusid tööle õpetlased ja suurenes linnukasvatajate hulk. Kestis ajajärk, mil survestati eraldiseisvaid talusid, kolhoose ja sovhoose ühinema, eesmärgiga eelpool käsitletud põllumajanduse intensiivistamine ja suurmajandite keskasulate loomine. Elanike vabatahtlik keskasulatesse koondumine oli seotud neile linnalikult sarnaste elutingimuste loomisega.^[1]

1963. aastal koostas „Eesti Maaehitusprojekt” Kurtna asula (Kurtna Linnukasvatuse Katsejaama asula) planeerimisprojekti, mille eesmärgiks oli luua Kurtnasse perspektiivmajandi keskus tootmishoonete ja elamutega. Endine mõisamaa oli oma tingimuste poolest majandile sobilik.

Maa-ala jaotati eraldiseisvateks tsoonideks ja heakorrastati teed. Tootmistsooni ala jäi lahus keskusest osaliselt heinamaale ja osaliselt põllule, elamistsooni moodustasid olemasolevad punase kivikatuselise üksiklamud ja projektijärgselt 2–3-korruselised sektsioonelamud ning ridaelamud.^[7] (vt lisa 1 „Muinsuskaitse eritingimused” pt 1.3).

Planeerimisprojekti järgi seati tingimuseks olemasolev haljastus asula piirides maksimaalselt säilitada. Elurajoonis nähti ette ühised haljasalad puhkenurkade ja mänguväljakutega, tootmistsoonis üksikuid gruppe omavahel eraldavad kaitseribad. Põhiliseks haljastuseks oli 1,2 ha suurune park majandi kontori (LKJ peahoone) ümbruses^[7]. Orus voolav oja paisutati tiikidereaks, mis oli linnumajandile vajalik. Olemasolevate elamute juures nähti ette nende ümbruse haljastamine ja mittevajalike kõrvalhoonete lammutamine.^[8] Seoses linnukasvatuse majandi kiire arengu ja sellega kaasnenud rahvusvahelise tuntuse saavutamisega, kerkis esile puidust mõisahoone renoveerimisküsimus. Kaks aastat hiljem hoone aga lammutati ja selle asemele projekteeriti uus kaasaegne peahoone. (vt peahoone kirjeldust lisa 1 „Muinsuskaitse eritingimused” pt 1.5).

Peahoone ehitamisel kasutati 60ndate modernismile iseloomulikke võtteid, millele arhitekt Valve Pormeister lisas isikupäraselt tugeva ruumitunnetuse. Keraamiline fassaaditellis, valitud loodusvaated kitsastest ja avaratest saaliakendest, esteetiline ühendus sisehooviga katusterrassilt, lihtne hoonemaht, konsoolsed detailid, lindina kujutatud akenderead ja soomemõjuline lai katusekarniis on valik tunnustest, mis 1967. aastal pälvis hoonele Nõukogude Eesti riikliku preemia.^[5]

Peahoone ees asus kõrgete puudega asula peaväljakut meenutav park, mille küljel tiigikäänust moodustunud neem, mida kattis puude ja põõsastega ääristatud muru. Hoone ees olevalt terrassilt viis astmeplaatidest roosidega äärestatud teerada paisjärvele ulatuva vaaterõdurandumissillani.^[8] Peahoone ümbrus vabastati juhuslikult istutatud tihedast põõsastikust, luues vabad muruväljakud nii peahoone esi- kui tahaküljele^[11].

Kurtna LKJ peahoonega seotud arhiivimaterjalid toovad välja kirjelduse projektis kasutatud taimmaterjali, sealhulgas viite mõisa-ajast pärit puude säilitamise kohta. Kuigi projekti koosseisus puudub peahoonega kaasnenud haljastusplaan, kirjeldab Kurtna LKJ peahoone projekti seletuskiri, et haljastamisel kasutati põhiliselt õitsevaid põõsaid, nagu näiteks madal enelas, rododendron, forsüütia, ubapõõsas ning madalatest okaspõõsastest mägimändi ja sabiina kadakat. Peahoone tagafassaadil ja söökla juurde suunduva silla juures kasutati roose. Suvelilled paigutati selleks

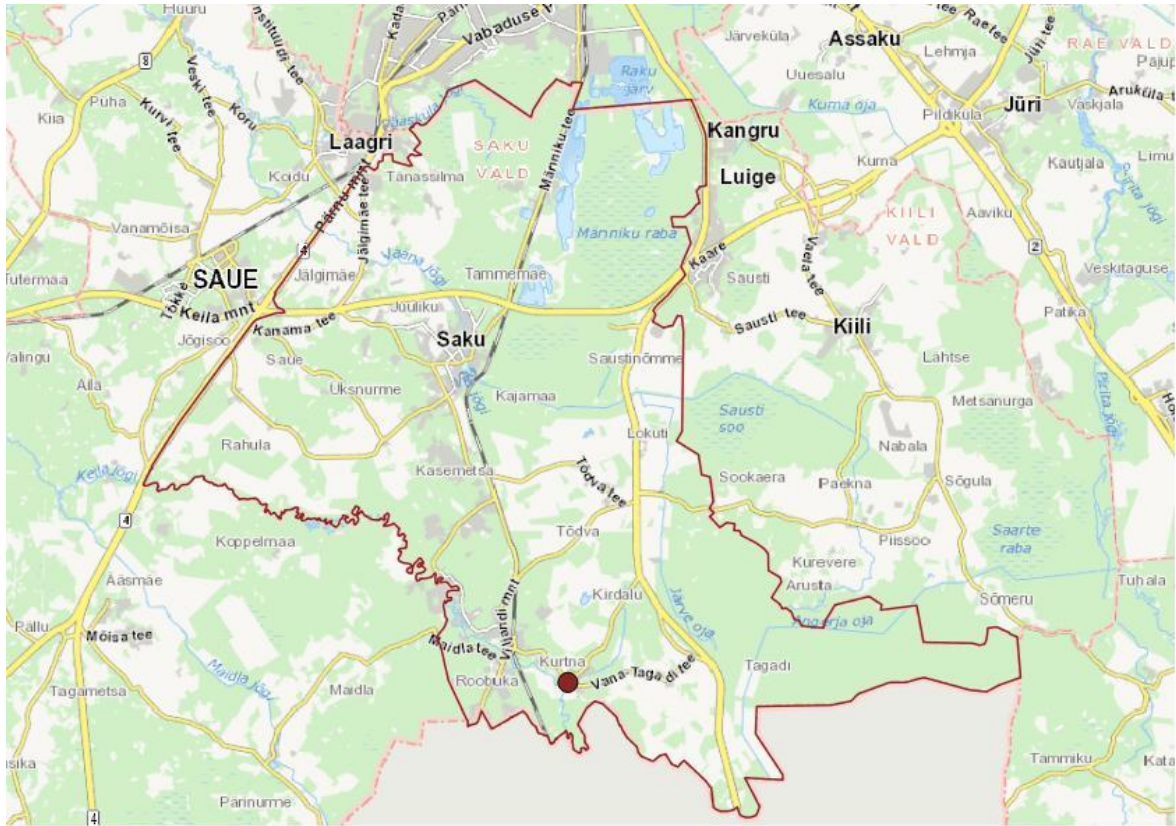
projekteeritud lillekastidesse.^[11] Ajastuomaste taimeliikide kohta on käesoleva töö autor leidnud arhiivimaterjalide hulgast täiendavat informatsiooni veel Valve Pormeistri poolt naabrusesse projekteeritud teiste hoonete projektidest, kus on puudest välja toodud harilik pärn, hobukastan, lehis, püramiidne tamm ja punaseõieline vaher ning põõsastest läikivalehine tuhkpuu, mahoonia, ebaküdoonia, forsüütia, kurdleheline roos, thunbergi kukerpuu ja väike kadakas. Ajalooliste fotode ja lõputöö osana välitööna koostatud dendroloogilise inventuuri toel on määratletav kõrghaljastuse pärinemine (vt lisa 2 „Puittaimestiku haljastuslik hinnang“).

1993. aastal toimus Kurtna LKJ-s omandisuhete reform ning peahoone lõpetas peagi tegevuse. Veel 2001. aasta kevadel kasvatati Kurtnas kanu, kuid aasta lõpuks oli seni toimunud majand likvideeritud.^[12] 2001. aasta sügisel tunnistati peahoone kultuurimälestiseks ja kanti ehitismälestisena riiklikku registrisse. Sama aasta detsembris kavandati samale hoonele juba uus funktsioon, kohandada see toitlustuse ja spordisaaliga hotelliks.^[12] Endine laohoone, mis jäi mälestise kaitsevööndisse, restaureeriti 2006. aastal majutushooneks koos söögitegemise võimalusega. Aidahoone kohandati 2003. aastal ümber mootorrattamuuseumiks.^[13] 2006. aastast alates kuni omanikuvahetuseni 2017. aastal tegutses Kurtna LKJ peahoones peo- ja puhkekeskus.

2.3. Kurtna küla tänapäeval

Kurtna küla asub tänapäevase haldusjaotuse järgi Harju maakonnas, Tallinnast 22 km lõuna- ja Raplast 32 km põhjasuunas, Saku valla lõunaosas (vt Joonis 2.2). Küla läänepiiril kulgeb Tallinn–Viljandi raudtee. Ühe osa lõunapiirist moodustab läbi küla voolav Keila jõgi, laiemas ulatuses markeerib küla lõunapiir koos Saku valla piiriga Rapla maakonna ja Kohila valla ühist piiriosa.

2018. aasta suvel ületas Saku valla elanike arv 10 000 piiri, mille hulgas vähem kui 300 elanikuga Kurtna küla (vt Joonis 2.2). Viimase osakaal valla elanike hulgas langes 2017. aasta teisel poolel alla 3% (1. mai seisuga $294 \div 9658 = 3,0\%$). Tabelis 2.2 on lisaks välja toodud viimase seitsme aasta võrdlus Saku valla, valla keskuse ja Kurtna küla elanike arvu muutuste kohta iga aasta maikuu 1. kuupäeva andmete järgi.^[10] Saku valla arengukavas 2011–2025 on välja toodud, et valla arengut mõjutab naaberomavalitsustest kõige enam Tallinna linn^[9], mis on tõenäoliselt põhjuseks, miks valla keskuseks oleva Saku aleviku elanike arv kasvab tagasihoidlikumalt kui valla elanike arv – pealinna läheduse tõttu ei ole Saku alevik keskusena esmatähtis.

Joonis 2.2. Kurtna küla paiknemine Saku vallas

Allikas: Autori koostatud, alusena kasutatud maa-ameti geoportaali kaarti

Tabel 2.2 Elanike arv Saku vallas, Saku alevikus ja Kurtna külas 1. mai seisuga 2013.–2019. aastal

Aasta	Saku vald	Saku alevik	Kurtna küla
2013	9135	4522	309
2014	9209	4467	298
2015	9297	4415	301
2016	9441	4446	293
2017	9658	4510	294
2018	9926	4582	286
2019	10207	4691	281

Elanike arvu kasvu suurenemist on mõjutanud kinnisvaraarendus valla territooriumil, teenuste kättesaadavus ja kvaliteet ning Saku valla soodustused elanikkonnale. 2017. aastal oli valla elanikest lapsi ja noori vanuses 0-18 veidi enam kui 25% ning nende osakaalu kasvamine on olnud vallale väljakutseks, et pakkuda vajalikke tingimusi alus-, põhi-, kesk- ja huvihariduse omandamiseks.^[9] Kurtna küla elanike arvu iseloomustab tabelis 2.2 väljatoodud andmete järgi ligikaudu 9% vähenemine, võrreldes 2019. ja 2013. aasta andmeid ($281 \div 309 = 0,91$, kus $100 - 91\% = 9\%$).

Kurtna külas pakub alusharidust Kurtna Kooli lasteaed, mille 7 rühmas kokku oli 2017. aasta lõpu seisuga 129 last. Üldhariduskoolina tegutseb üheksaklassiline Kurtna Kool, mille 9 klassikomplektis õppis 2018. aasta alguses kokku 215 õpilast, kellest ligikaudu 94% ($202 \div 215 = 0,94 = 94\%$) olid Saku vallas elavad noored. Võrreldes 2013. aastaga on õpilaste arv nimetatud koolis suurenenud ligikaudu 33% ($215 \div 162 = 1,33$ ehk kasv 33%).^[9] Vaatamata sellele, et Kurtna külas elanike arv aegamisi väheneb, on Kurtna Koolil valla kolme üldhariduskooli hulgas ja valla elanike arvu kasvu silmas pidades oluline roll.

Ettevõtetest tegutseb Kurtna külas lastele suunatud seikluspark Vembu-Tembumaa, Kregleni tall ja Kurtna Sündmuskeskus; turismi ja sellega seotud teenuseid pakub Mootorrattamuuseumi puhkemaja. Lisaks asub majandustegevuse registri andmetel Kurtna külas üks teedeehituse, üks rajatiste ja kaks energeetika valdkonnaga tegelevat ettevõtet.

2.4. Kurtna Sündmuskeskuse tänapäevane olukord

Kuni 2001. aasta detsembris kavandatud ümberkorraldusteni oli säilinud peahoone ehitusjärgne olukord nii sise- kui ka välisarhitektuuris – siseruumides laevalgustid, mööbel, uksed, trepid; saalis punasest tellisest seinad, puidust lagi, vasest armatuur; fuajees kamin, lillekastid munakividega. Halvas seisus oli katus, millest tingituna oli hoone saanud mitmeid veekahjustusi, eriti saali ja vestibüüli laudpõrand.^[14] 2000ndate aastate algusel endised tööruumid kohandati ümber hotellitubadeks.

Joonis 2.3. Esindusväljak peahoone idaküljel
Allikas: Autori foto, 2017

2017. aastal sai endise Kurtna LKJ peahoone uueks omanikuks ettevõtja Tõnis Milling, kes nimetas hoone Kurtna Sündmuskeskuseks, kus korraldada seminare, pulmi, sünnipäevi ja suvepäevi. Teostati renoveerimistöid hoones sees ja osalisi hooldustöid lähiümbruses.

Peahoone ees asub ligikaudu 2400 m² suurune kõrgete puudega park (vt Joonis 2.3), mis ajalooliste kaartide järgi täitis tõenäoliselt esindusväljaku funktsiooni. Ala ümbritseb betoonist äärekiviga asfaltkattega tee, mille hoonepoolisel osal on kolm sõiduauto parkimistaskut. Väljaku ida- ja kaguosas kasvavad elujõulised harilikud tammed ja harilik hobukastan. Ala üldine seisukord on rahuldav, asfaltkate vajab väljavahetamist.

Joonis 2.4. Kõrghaljastatud neem koos tasase veeäärse alaga
Allikas: Autori foto, 2019

Peahoone eest viib amortiseerunud astmeplaatidest teerada paisjärvele ulatuva paadisillani, mille ees asub mõisa-aegne maakivist kelder. Paisjärve äärne ala on ühtlaselt tasane. Peale laohoone 2006. aasta restau-

Kurtina Sündmuskeskuse juurdepääsutee ja endise laohoone vahele jääb 3200 m² suurune ala, kus reljeefi kujundab tiigikäänust moodustunud neem (vt Joonis 2.4). Peahoone eest viib amortiseerunud astmeplaatidest teerada paisjärvele ulatuva paadisillani, mille ees asub mõisa-aegne maakivist kelder. Paisjärve äärne ala on ühtlaselt tasane. Peale laohoone 2006. aasta restau-

Joonis 2.5. Peahoone läänepoolne asuv sisehoov
Allikas: Autori foto, 2019

reerimist majutushooneks, on ala olnud suviti ajutises kasutuses ratsalaagri laste poolt. Juhuslike objektidena asuvad veekogu äärsel alal grillimisplats ja väike välibassein.

Peahoone läänepoolne asub ligikaudu 2300 m² suurust sisehoovi koos peahoonega (vt Joonis 2.5) sidus algselt orgaaniline läbimõeldud tervik, milles oli arvestatud nii hoonest loodusesse kui ka loodusest hoonele avanevaid vaateid. Hoone horisontaalset joont looduses rõhutas veekogu ja jalakäijate sild oru kohal. Saali lehvikuksujuline katus sobitus kohaliku reljeefiga, veelgi enam,

Pikalt hooldamata alana vajavad paisjärve järsud kaldad korrastamist, mis hõlmab allajäänud ja olulist vaadet takistavate isetekkeliste puude eemaldamist ning selle tulemusel väärtuslikematele puudele kasvutingimuste parendamist. Enamik nõlvapealsest kõrghaljastusest pärineb Kurtna LKJ peahoone valmimisjärgsest ajast. Peahoone edelanurgal paisjärve ääres kasvab hulgaliselt isetekkelise päritoluga harilikke vahtraid. Tasasel murualal on fassaadi lähedal säilinud osa katsejaama-aegsest pöösarindest. Rahuldavas seisukorras on sisehoovi ja vaateplatvormile viiv astmeplaatidest jalgteed, platvormi kõrvalt veepiirini viiv trepistik on amortiseerunud.

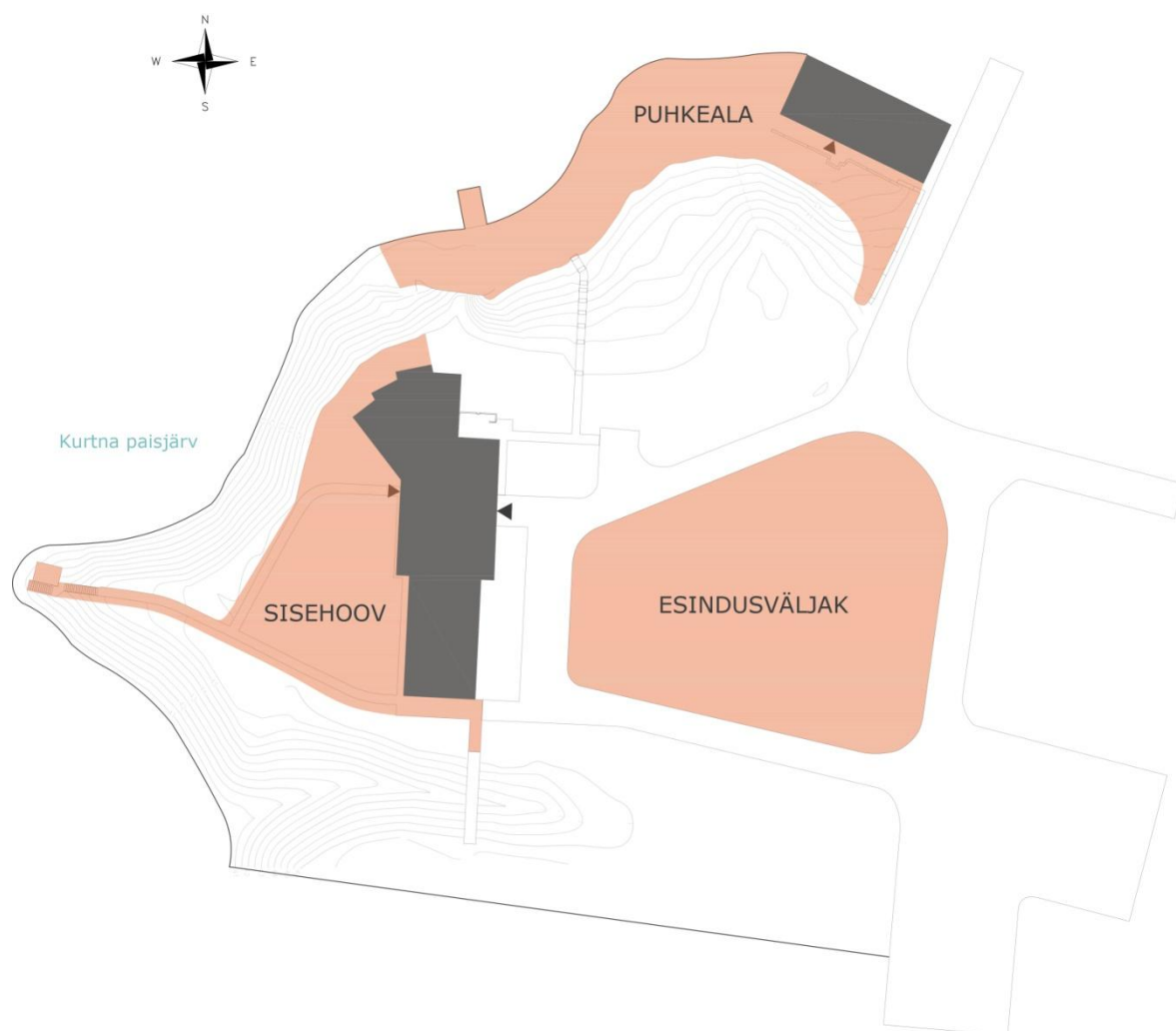
Kurtna Sündmuskeskuse parkimisvõimalused on seotud Kurtna LKJ-aegsete tingimustega – kolm parkimistaskut peahoone ees olemasoleva hariliku pärna ridaistutuse all, kaks kohta paadisillani viiva trepistiku alguses ja kolm kohta endise mõisa-aegse elamu, s.o esindusväljaku kagunurga vahetus läheduses. Ülejäänud peahoone küllastajad pargivad ümber esindusväljaku ja osaliselt ka haljasalale. Sellest tulenevalt on asjakohane järeldada, et Kurtna LKJ ajast säilinud parkimistingimused ei rahulda tänapäevaseid parkimisvajadusi.

Kokkuvõtvalt asub tänapäevane Kurtna Sündmuskeskus ajalooliselt väärtuslikus paigas. Mitmed objektid on säilinud mõisa-ajast (abihooned, kelder, esindusväljaku kuju), suuremal määral katsejaama ajast (peahoone, paadisild, vaateplatvorm, orusild, astmeplaatidest teerajad, väärtuslikud puud). Interjööris annavad ehitusjärgse tunnetuse mõlema korruse vestibüülid ja saal, endised tööruumid on kohandatud ümber majutusruumideks, milles puuduvad elemendid varasemast perioodist. Käesolevas lisas 1 esitatud „Muinsuskaitse eritingimustes” on välja toodud tingimused ruumi taastamiseks, mida käesoleva töö raames ühtlasi silmas peetakse.

3. KURTNA SÜNDMUSKESKUSE MAASTIKUKUJUNDUS

3.1. Projektala analüüs

Uurimistöole järgnenud analüüsi tulemusel on käesoleva töö autor jaganud Kurtna Sündmuskeskuse lähiümbruse kolmeks erineva funktsiooniga alaks, olemasolevast olukorrast lähtuvalt: peahoone esine väljak (edaspidi esindusväljak), sisehoov ja puhkeala (vt Joonis 3.1).

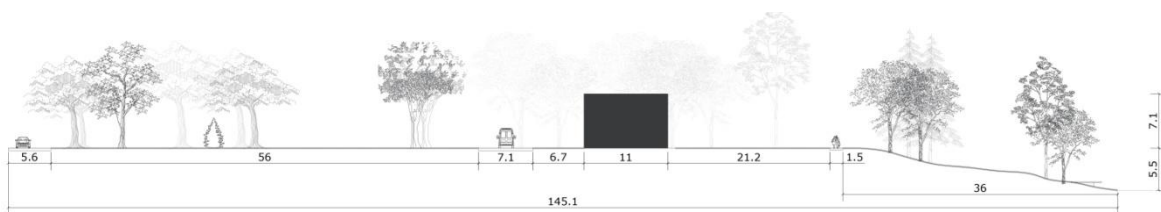
Joonis 3.1. Projektala jaotamine funktsioonist lähtuvalt

Allikas: Autori koostatud, alusena kasutatud Reib OÜ poolt koostatud geodeetilist alusplaani

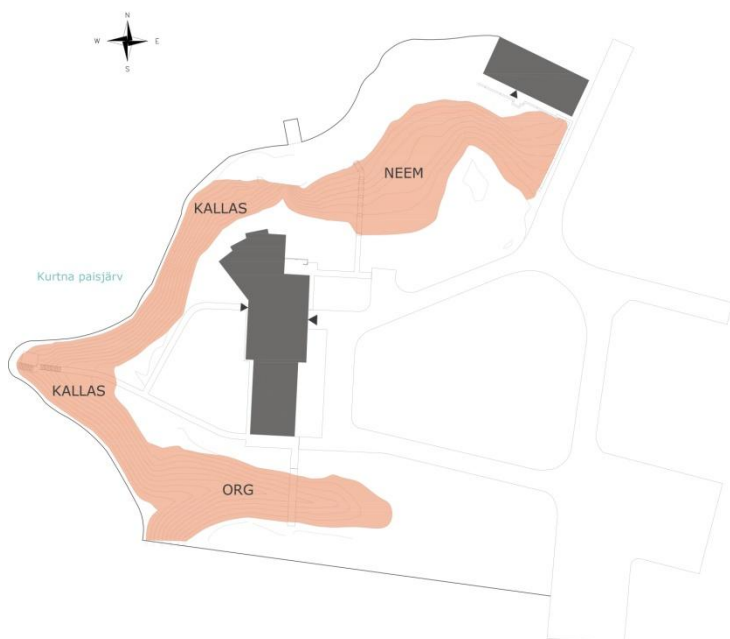
Esindusväljak koos peahoone ja sisehooviga moodustavad terviku, mida peahoonega seotud külastajad ühiselt kasutavad – alad, mis jätkusuutlikkuse seisukohalt vajavad restaureerimis- ja hooldustöid. See on projektala ametlike sündmuste piirkond, kus sihtgrupiks eelkõige ettevõtted

ja pidulikemate tähtsündmuste korraldajad. Neemega eraldatud puhkeala toimib mitteformaalse keskkonnana, kus kasutajategrupi moodustavad väiksemad seltskonnad – sünnipäevadel, laagris või veeatraksioonidel osalejad. Olemasolev kõrghaljastus loob privaatsuse peahoone ja kõrvalhoone kasutajagruppide vahel. Nii sisehoovis kui ka puhkealal on tagatud juurdepääs veekogule.

Joonisel 3.2. on esitatud ristlõige olemasoleva olukorra kohta ala kõige laiemast osast. Vasakult vaadates asub peahoone ees osaliselt kõrghaljastatud esindusväljak, mille väärtuslikemateks objektideks on elujõulised ja laia võraga harilikud tammed ning peahoone esise asfaltkattega tee küljel kasvav tugev hariliku pärna ridaistutus. Lõikel peahoone taga olevad puud väljendavad oru nõlval kasvavaid väärtuslikke ja nende varjus ise alale levinud puid. Joonise parempoolse osa kujundab järsunõlvaline paisjärve kallas, millel kasvavad mõisaegsed vanad kuused koos peahoone ehitusjärgse kõrghaljastusega.

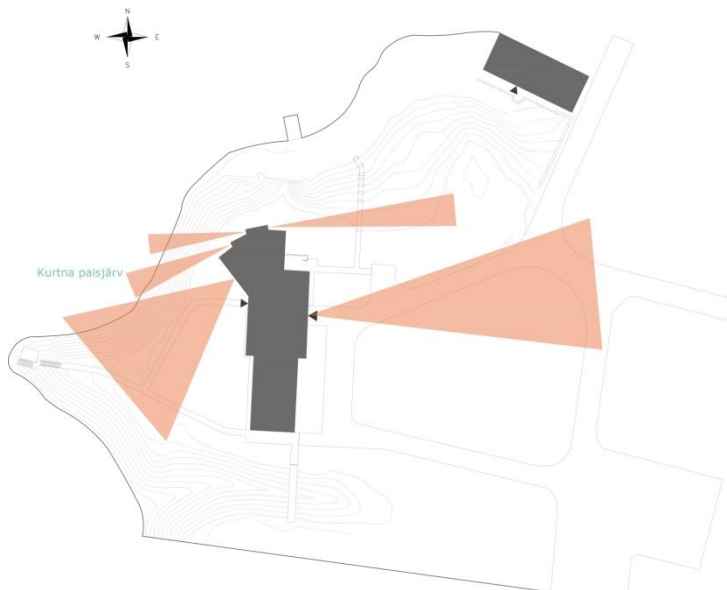

Joonis 3.2. Ristlõige esindusväljakust paisjärve äärses vaateplatvormini. Lõigud on antud meetrites
Allikas: Autori koostatud, arväärtused on leitud Reib OÜ poolt koostatud geodeetilisel alusplaani

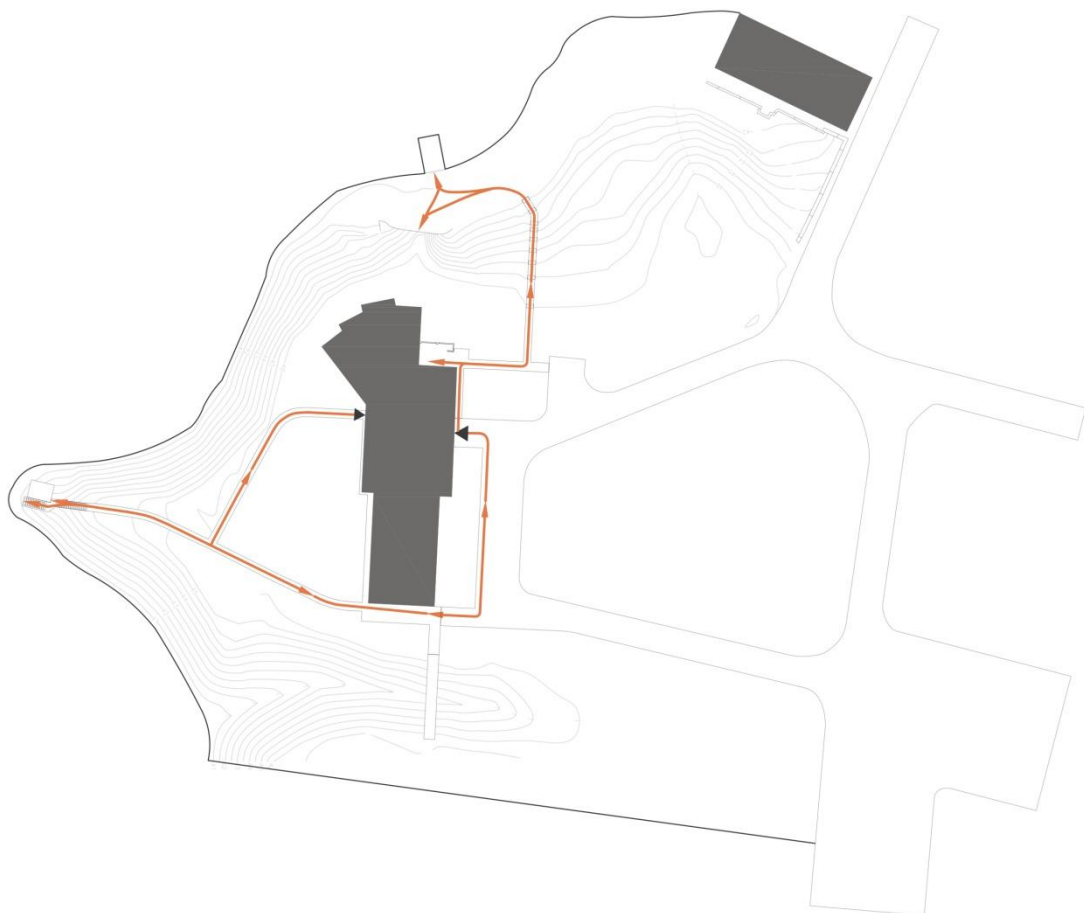
Joonis 3.3. Maastikus liikumist piiravad tingimused
Allikas: Autori koostatud, alusena Reib OÜ geodeetiline alusplaan

Liikumisvõimalusi piirab alal järsunõlvaline paisjärve kallas, neem ja peahoone lõunaküljele jääv org (vt Joonis 3.3). Neem on kõrghaljastatud tõenäoliselt LKJ peahoone valmimisajal, kus nooremate puude kõrval kasvavad üksikud jämedad harilikud pärnad, mille päritolu võib jääda mõisaajast. Vaheldusrikas pinnamood võimaldab luua maalilisi loodusvaateid paisjärvele ja vastupidi.

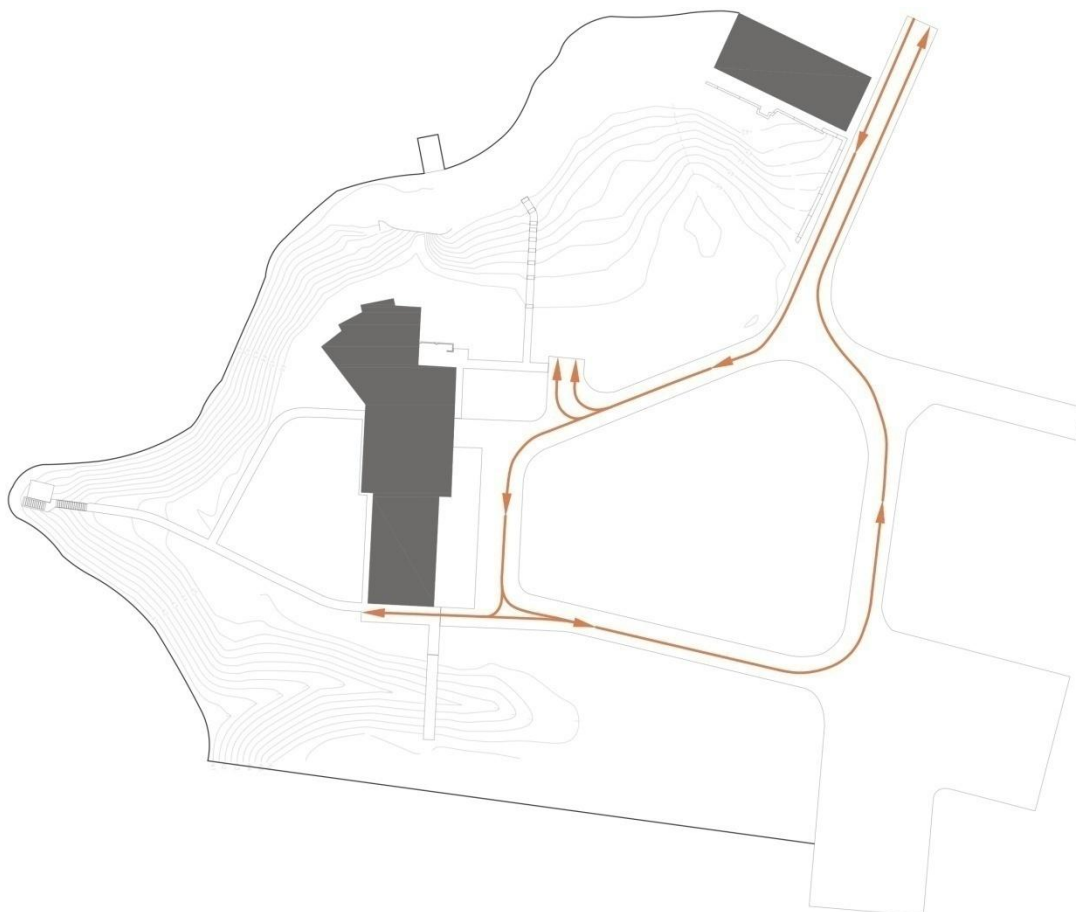

Joonis 3.4. Taotluslikud vaated peahoonest välisruumi
Allikas: Autori koostatud, alusena Reib OÜ geodeetiline alusplaan

Peahoone projektiga oli ette nähtud täpselt rihitud vaated kitsastest saaliakendest paisjärvele ja neemele, lisaks avar sisehoovi vaade saalist ja katusrõdult (vt Joonis 3.4); esindusväljakule ja neemele, kus vaate lõpetab väljakust üle tee paiknev mõisa-aegne ait ja eluhoone. Vaadete esteetilisus on kõrghaljastuse juhusliku arengu tõttu ajas vähenenud. Liikumis-suunad on välja toodud joonisel 3.5 ja 3.6.

Joonis 3.5. Jalgteed ja jalgisuunad olemasolevates tingimustes
Allikas: Autori koostatud, alusplaanina kasutatud Reib OÜ poolt koostatud geodeetiline alusplaan

Joonis 3.6. Transpordi liikumine olemasolevates tingimustes

Allikas: Autori koostatud, alusplaanina kasutatud Reib OÜ poolt koostatud geodeetilist alusplaan

Olemasolev astmeplaatidest jalgteel on suunanäitajaks sisehoovist paisjärveäärse vaateplatvormini ja neemelt paadisillani (vt Joonis 3.5). Nõlvadel jätkab jalgteed trepiastmed, mis aja jooksul on amortiseerunud. Autode liikumine toimub esindusväljakut ümbritseval asfaltkattega teel tüüpilisel viisil ühes suunas, väljaku suhtes vastupäeva (vt Joonis 3.6). Peahoone küllastajad pargivad sõidukid hoone-esisele laiemale teeosale ja osaliselt haljasalale. Teenindava transpordi, sealhulgas päästeteenistuse juurdepääs sisehoovi on tagatud peahoone lõunakülje kaudu orgu ületava silla lähedalt. Asfaltkatte seisukord on viimastel aastatel tugevalt halvenenud.

Analüüsi tulemusel selguvad projektala kitsaskohad, millega tuleb ajaloolise pärandi pikaajase säilimise eesmärgil tegeleda. Lõikel (vt Joonis 3.2) on välja toodud ala väärtuslikumad puud ja nende kasvukohad ning tähelepanu vajav isetekkeliste puudega org. Puude säilitamine on olnud peahoone kavandamisajast alates oluline, mistõttu tuleb tagada puude hea tervislik seisund ja soodsad kasvutingimused koostöös vastava valdkonna spetsialistiga. Regulaarne võrahooldus ja väärtuslike objekte ohustavate puude oskuslik likvideerimine on primaarne.

3.2. Kontseptsioon

Projektala lahenduse koostamisel on autor võtnud aluseks analüüsi tulemused ala jaotumise osas. Peahoone esindusväljak ja sisehoov kujundatakse põhimõttel, et ruum sobiks ametlikeks kohtumisteks, kõrvalhoone ja sellega külgnev ala mitteformaalseks ning rekreatiivse iseloomuga alaks. Kogu ala ulatuses säilitatakse elujõulised puud maksimaalselt, restaureeritakse liikumiseks kasutatavad teed ja väikevormid. Ala funktsionaalsuse rikastamiseks täiendatakse projektalal jalgteede hulka ja avatakse uusi vaateid veekogule. Maastiku kujundamisel püütakse kasutada võimalikult Valve Pormeisteri kujunduspõhimõtteid ja projektijärgseid detaile, millele autor on lisanud omapoolsed ideed varasemale uurimisetapile tuginedes. Tabelis 3.1 on esitatud väljavõte autori valikutest ja ideede pärinemise allikast.

Tabel 3.1 Projektis kasutatavad kujundusvõtted ja elemendid algallikast lähtuvalt

Nimetus	Valve Pormeister	Töö autor
Puude maksimaalne säilitamine	+	–
Taotluslike vaadete loomine	+	–
Kohalike looduslike materjalide kasutamine	+	–
Taimeliikide valik	+	–
Taimede grupiti asetus	+	–
Looduse ja hoone vaheline orgaanilisus	+	–
Raudkivide kasutamine	+	–
Välikamina kasutamine	+	–
Horisontaalsuse ja orgaanilisuse rõhutamine taimmaterjaliga	–	+
Taimeliikide mitmekesisuse suurendamine	–	+
Põõsarinde suurendamine	–	+
Parkimistingimuste muutmine	–	+
Valgustuslahenduse loomine	–	+
Haljasterrass-lava rajamine	–	+
Jalgteede lisamine	–	+

Ülalpool väljatoodud autori valikud on uurimistöö ja analüüsi sünteesist väljakujunenud kujunduslikud võtted, millega soovitakse järgida Valve Pormeisteri looduslähedast stiili.

3.3. Kujunduslahendus

3.3.1. Esindusväljak

Tellija soov oli likvideerida peahoone esiselt alalt üks ridaistutuse juurde kuuluv vana harilik pärn. Tuginedes asjaolule, et harilik pärn on ajalooline, tugev ja pikaeline puuliik, tuleb selle

likvideerimist põhjalikult kaaluda koostöös vastava eriala spetsialistiga. Autori ettepanek on, isiklikult läbiviidud dendroloogilisele inventuurile tuginedes (vt Lisa 2), säilitada esindusväljakul kõik olemasolevad harilikud pärnad. Niisamuti harilikud tammed ja harilik hobukastan ala ida- ja lõunaosas. Likvideerimisele kuulub sissesõidutee ääres täielikult kuivanud harilik saar, samuti väljasõidutee ääres väljaku lõunaosas kõverik ja suurte puude varjus kasvav harilik kikkapuu. Kõikidele säilitatavatele puudele tuleb tagada regulaarne võrade hooldus kutsetunnistusega spetsialisti poolt.

Liigilise mitmekesisuse tõstmiseks projekteeritakse esindusväljakule kolm üksikpuud, nendest kaks punast vahtrat (*Acer rubrum*) ja üks harilik pihlakas (*Sorbus aucuparia*). Pihlakat on Valve Pormeister nimetanud oma südamepuuks ja sõbralikuks õnnepuuks, mistõttu on see puu projekteeritud esmaseks märgiks ajalooliselt olulisele objektile saabumisest.

Peahoone fassaadiesisele haljasalale on projekteeritud 30 m² suurune istutusala rododendronile (*Rhododendron 'Yakushima'*) ja 10 m² suurune ala läiklehisele mahooniale (*Mahonia aquifolium*). Liigivalikul on olnud määravaks 1965. aasta peahoone projektijärgne sortiment või naabruses oleva hoone projekt, millel on seos Valve Pormeistriga. Kasvukoha valiku on määranud liigispetsiifikast tulenevate kasvukoha tingimuste loomise võimalus. Istutusalade paralleelne asetus peahoone suhtes rõhutab hoone horisontaalset joont looduses, nende omavaheline paigutus jälgendab aga hoonefassaadi ja katusterrassi vastastikust paiknemist.

Tellijä soov oli lisaks laiendada peahoone esist parkimisala haljasala arvelt. Tuginedes töö käigus läbiviidud ajalooliste kaartide uurimisele, pärineb esindusväljak mõisaperioodist. Kuigi Kurtna LKJ peahoone projektiga oli loodud üksikud parkimiskohad peahoone ees, siis tänapäevaseid parkimisvajadusi rahuldavaid tingimusi hoone lähedusse ettenähtud ei olnud. Veel 1980. aastal naabrusesse rajatud uue sööklahoone projektis toodi välja, et uusi parklaid hoone otsesesse ümbrusesse oli lubamatu rajada (vt Muinsuskaitse eritingimused, pt 1.8). Esindusväljaku funktsiooni säilitamiseks on asjakohane kavandada täiendav parkimisvõimalus peahoonest eemale. Asukohavalikul on autor lähtunud peahoone kättesaadavusest ja esteetilise vaate säilitamisest. 17-kohaline murukivi kattega parkimisala on projekteeritud ala kaguossa mahajäetud osale. Parkimiskoha laius on 2,6 m, pikkus 5,0 m ja kahe parkimisrea vaheline kaugus 7,5 m. Sissesõit toimub väljakujunenud ühesuunalise liikumise tõttu peahoone poolt, väljumine esindusväljaku kagunurga lähedalt. Parkimisala pikemale kasutatavale küljele on projekteeritud üks ja ala lähedusse kaks püramiidja võraga harilikku vahtrat (*Acer platanoides 'Columnaris'*).

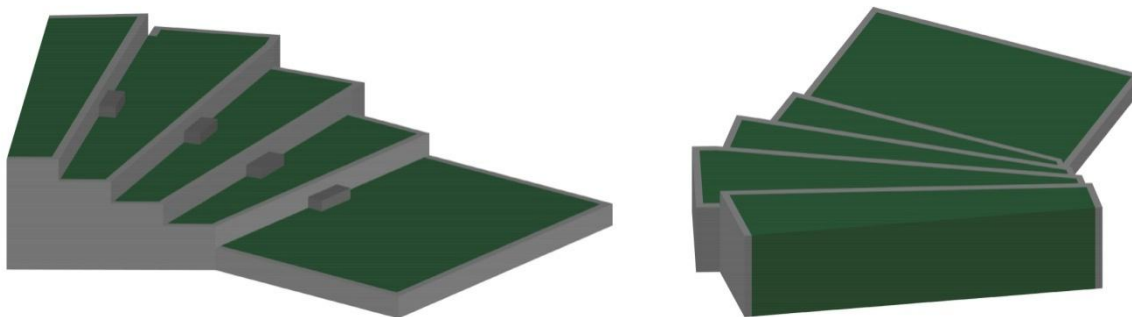
Esindusväljakut ümbritsev asfaltkattega tee eemaldatakse ja asendatakse samaväärsega, kusjuures harilike pärnade all olevad parkimiskohad likvideeritakse ning haljastatakse. Sissesõiduteest paremal külgnevale alale, esindusväljaku lääne- ja lõunaossa on projekteeritud 13 m vahega 4 m kõrgused valgustipostid, mille valgusallika korpuseks on 25 cm läbimõõduga tuhmvalge ümarakujuline püstise asetusega kuppel.

3.3.2. Sisehoov

Projekteerimisel on arvestatud peahoonest avanevate vaadetega, mistõttu olemasolevale kõrghaljastusele kavandatakse käesoleva projekti raames kutsetunnistusega spetsialisti-poolne võrahooldus. Peahoone põhjaküljele jääval nõlval likvideeritakse kaks harilikku vahtrat (*Acer platanoides*) ja üks harilik saar (*Fraxinus excelsior*), mis hetkel või tulevikus kasvavad väärtuslikumate puude võrades. Suurem raiemaht on ette nähtud sisehoovi edelaosas, kus eemaldatakse väheväärtuslikud 11 harilikku vahtrat (*Acer platanoides*) ja 2 tatari vahtrat (*Acer tataricum*), kuivanud puudest harilik pihlakas (*Sorbus aucuparia*) ja arukask (*Betula pendula*).

Restaureeritakse sisehoovi kõik astmeplaatidega jalgteed, sealhulgas vaateplatvormi niiviid trepistikud ja vaateplatvorm 1965. aasta projektijärgsel kujul. Vaateplatvormi küljelt kulgeva trepistiku äärde projekteeritakse sarnaselt ehitusjärgsele olukorrale raudkivide rühmad, kus kaldaäärse alal peatumiseks istuda. Konserveeritakse jalakäijate sild peahoone lõunaküljel asuval orul. Jalgtee äärde projekteeritakse kaks selja- ja käetoega 180 cm laiust pinki.

Tellijal soov oli sisehoovi paisjärve kaldale rajada lava. Põhjaliku eeltöö tulemusel leidis autor võimaluse projekteerida lava haljas-terrassina sisehoovi edelaossa, väheväärtuslike puude asemele. Lava kuju väljendab lehvikukujulise saaliosa jätkamist looduses (kasutatud Valve Pormeisteri üht kujundusvõtet), mis on saavutatud olemasoleva pinnavormi ümberkujundamise ja täiendamise teel. (vt Joonis 3.7). 24 m² suurusele lavaosale on võimalus paigaldada varikatus esinejale mugavuse tagamiseks ja elektritehnika kaitseks.

Joonis 3.7. Haljasterrass-lava vaade lääneküljelt (vasakul) ja hoovi poolt paisjärve suunas (paremal)
 Allikas: Autori koostatud

4-astmeline tugimüürile toetuv terrass on kasutatav väiksemate kontserdite ja teatrietenduste vaatamiseks või pulmatseremoonia läbiviimiseks. Laiadele astmetele on võimalus paigutada toolide read. Paisjärve vaatega haljasterrassi valgustuslahenduses kasutatakse valguskupleid, millel on stiililine ühtsus peahoone saali laes olevate punasest vasest valgustitega. Välisruumis konsoolsel valgustipostil rippuva valgusallika korpuse läbimõõt on 25 cm.

Kõrghaljastust täiendatakse haljasterrassi idapoolsel küljel, kuhu on projekteeritud kolm harilikku pihlakat (*Sorbus aucuparia*). Põõsarinde suurendamiseks on hoone fassaadiga paralleelselt projekteeritud kolm istutusala, milles kasutatud peahoone poolt vaadatuna Thunbergi kukerpuud (*Berberis thunbergii*), jaapani enelat (*Spiraea japonica*) ja jaapani ebaküdooniast (*Chaenomeles japonica*). Ebaküdoonia istutusala ette on projekteeritud 5 madalat ridamisi paigutusega kuubikukujulist valgustit, millel on stiililine ühtsus peahoone fuajee laes olevate valgete valgustitega. Valgusti kupli mõõt on 20 x 20 cm. Saali avarast, sisehoovile suunatud klaaspinnast avaneb vaade projekteeritud istutusalale, mille kuju jäljendab taaskord peahoone levikukujulist saaliosa. Taimeliikidest on kasutatud sabiina kadaka (*Juniperus sabina*) madalat vormi ning kolme liiki ubapõõsast: madal ubapõõsas (*Chamaecytisus ratisbonensis*), nutt-ubapõõsas (*Chamaecytisus supinus*) ja punane ubapõõsas (*Chamaecytisus purpureus*).

Tellijal soov oli piirata vaadet peahoone lõunaküljel asuvale orule, et varjata orupõhja korrastamata üldilmet. Tuginedes asjaolule, et orul asub ajalooline sild, mis rõhutab peahoone horisontaalset joont looduses, näeb autor ette selle esteetilise esiletoomise, varjamise asemel. Lisaks tuleb kavandada sealsele kõrghaljastusele sanitaarraie, et vältida noorte isetekkeliste puude kasvamist väärtuslikumate puude võrdesse.

3.3.3. Puhkeala ja neem

Suures osas kõrghaljastatud neemel on kavandatud sarnaselt ülejäänud alale võrade hooldus. Projekti raames eemaldatakse 4 harilikku vahtrat, mis hetkel või tulevikus kasvavad väärtuslikumate suurte puude võrades ning üks harilik saar, mille kuivanud harud on muutunud varisemisohtlikuks.

Juurdeistutusena projekteeritakse neeme lõunaossa rühmiti lookjas-mägimännid (*Pinus mugo subsp. mugo*), mis sarnaselt oli teostatud ka Valve Pormeistri projektis ajaloolistele fotodele tuginedes. Olemasolevate okaspuudega koos luuakse sel viisil sissesõiduteest paremale jääval alal aastaringselt roheline haljasala osa, kus sissesõitu valgustavad valgustid loovad pimedal ajal rahuliku loodusvaate.

Neeme põhjaosas asuvale tasasele paisjärve-äärsele alale projekteeritakse puhkeala, kus Sündmuskeskuse külastajatel on võimalus korraldada vaba-aja tegevusi, läbi viia sünnipäevi, mitteametlikke koosviibimisi või teisi teemaõhtuid. Alal asuvale keskuse kõrvalhoonele nähakse ette selle renoveerimine, luuakse kaasaegsed majutustingimused, saun ja koosviibimiste saal.

Paisjärvega külgnevale puhkealale projekteeritakse astmeplaatidest alusel istumisala, mille põhjapoolset külge piirab 60 cm kõrgune raudkivist soojamüür, mis on ühenduses samast materjalist välikaminaga. Välikamina suits suunatakse müüris oleva lõõri kaudu korstnasse, mille tulemusel soojusenergia talletatakse kivisse. Soojenenud müür toetab jahedal ajal väljas viibimist.

Istumisalale projekteeritakse neli 6-kohalist 1,5 x 0,75 m mõõdus puidust lauda koos nende juurde kuuluvate puidust toolidega. Kamina ja hoonevahelisele alale projekteeritakse kumblustünn, mis suurendab saunas olijate või välialal viibijate valikuvõimalusi kvaliteetse aja veetmisel.

Istumisalast peahoole poole on kujundatud vabavormiline veeäärne ala, kus on kasutatud lookja-mägimänni (*Pinus mugo subsp. mugo*) ja raudkivide segapaigutust. Poolprivaatne paik pakub võimalusi mõtisklusteks või veeatraksioonide jälgimiseks.

Peahoone põhjaküljel asub mõisa-aegne maa-alune kelder ja sellest vahetus läheduses paadisild, mis avab Sündmuskeskuse külastajatele juurdepääsu veekogule. Keldris hoitakse spordivahendeid (vesiratas, aerupaat, kanuu), mida on mugav paisjärveni käsitsi transportida. Paadisilla ette on

projekteeritud kaks puidust 180 cm laiust pinki, mida eeskätt kasutavad veeatraksioonidest osavõtjad.

Olemasolev 1,2 m laiune betoonplaatidega astmestatud jalgteed neeme tipust kuni paadisillani restaureeritakse 1965. aasta projektijärgsel kujul. Sellele jalgteele projekteeritakse jätkav ühendus keldri ja paadisilla vahel, kusjuures mõlema objekti ette luuakse laiendatud teesoad, vastavalt 5,5 x 2,5 m ja 5 x 2 m, et vältida kasutusintensiivsusest tulenevat maapinna seisundi halvenemist. Lisaks projekteeritakse ühendus puhkeala hoonega, kasutades teelaiust 0,8 m. Parkla kättesaadavus on tagatud välikamina lähedusest Keskuse tee suunas kulgeva 0,8 m laiuse sõelmekattega jalgteed kaudu. Esindusväljakust idaküljele jäävat sõiduteed mööda pääseb tänapäevase hobusetalli esisele avarale asfalteeritud alale, millel on võimaldatud parkimine Kurtna Sündmuskeskuse küllastajatele. Puhkeala juurde kuuluvat eraldi parkimisvõimalust ei ole olemasoleva haljasala arvelt ette nähtud.

3.4. Väikevormid

Pingid on valitud sisehoovi ja puhkealal paadisilla ette stiililiselt sarnased (vt Joonis 3.8). Värvilahendus tuleneb peahoone saalis algupärasena säilinud tumedaks toonitud puitlaest, materjalideks ajastule iseloomulikud puit ja metall. Sisehoovis on valitud selja- ja käetoega lahendus, et pakkuda küllastajatele, eelkõige eakamale inimesele mugavat paisjärve vaadet.

Joonis 3.8. Pingid sisehoovis (vasakul) ja paadisilla ees (paremal)
Allikas: Tiptiptap OÜ ametlik kodulehekülg

Paadisilla juurde projekteeritud pinkidel puudub selja- ja käetugi, et veeatraksioonidest osavõtjatel oleks kahepoolne istumisvõimalus. Mõlema ala pinkide laius on 180 cm.

Välükamin oli tolaeagne tuntud element, mis esines ka Valve Pormeistri töödes. Kamina materjaliks on valitud raudkivi selle kohaliku ja loodusliku päritolu tõttu (vt Joonis 3.9).

Joonis 3.9. Raudkivist välükamin soojamüüriga
Allikas: Stonewood Products ametlik kodulehekülg

Koos veepiiril kasutatavate raudkividega luuakse materjaliühtsus. Lisaks on sellel kivil kõrge soojusjuhtivus, talletades kamina kütmise ajal hulgaliselt soojusenergiat. 60 cm kõrguse soojamüüri kuju markeerib Kurtna paisjärve kaldajoont müüri pikkuse ulatuses.

Puhkeala mööblina on projekteeritud neli täispuidust 6-kohalist lauda koos nende juurde kuuluvate täispuidust toolidega (vt Joonis 3.10). Sarnaselt eelpool käsitletud pinkidele on kasutatud tumedat tooni. Massiivne välimööbel on vastupidav, luues rahuliku-raskepärase rütmi.

Joonis 3.10. Puhkeala täispuidust välilaud (vasakul) ja tool paremal)
Allikas: Cobe mööbel

Astmeplaatidest olemasolevad jalgteed restaureeritakse projektala ulatuses, tagades nende ehitusjärgne kulgemine, vorm ja materjalivalik. Lisanduvate jalgteede projekteerimisega on ette nähtud nende rajamine sama materjali kasutamise, mis on kasutusel olemasolevate jalgteede restaureerimisel, välja arvatud puhkealalt läbi neeme parklani viiv jalgtee, millel on kasutatud sõelmekatet.

3.5. Valgustuslahendus

Esindusväljakule projekteeritakse 13 m vahekaugusega kolm valgustiposti sissesõiduteest paremale küljele, kaks peahoone ette harilike pärnade ridaistutuse lähedusse ning neli väljasõidutee vasakule küljele. Valgusallika paigutus on vertikaalne, kogukõrgus 4 meetrit.

Sisehoovi projekteeritakse neli valgustiposti, mille valgusallikas ulatub konsoolina jalgte ja haljasterrassi kohale. Valgusallika korpusel on stiililine ühtsus peahoone saalis kasutatavate punasest vasest valgustitega. Jalgteedel kasutatakse 3 m kõrguseid valgustiposte esteetilisuse ja vaadete avatuse seisukohalt vaid haljasterrassile ja vaateplatvormini viiva tee ristumiskohas. Peahoonega külgnevale haljasalale on täiendava valguslahendusena projekteeritud viis madalat ridamisi paigutusega istutusala-esist valgustust, mis markeerib hoone ja istutusala vahelist paralleeljoont. Valgusallika korpusel on stiililine ühtsus peahoone vestibüüli laes ehitusjärgsest ajast säilinud lahendusega.

Puhkealale on projekteeritud kolm süvisvalgustit raudkivist soojamüüri külgedele, et täiendada lisaks välikamina loodud hubasusele ka turvalisust põhialal liikumisel. Puhkeala jalgteedele valguslahendust ettenähtud ei ole.

3.6. Kavandatavate muudatuste mõju

Käsitletud kujunduslahenduses on arvestatud võimalikult vähese negatiivse mõjuga looduskeskkonnale ja rõhutatud loodusliku olukorra parendamisvajadust. Teatavat negatiivset mõju põhjustavad alal läbiviidavad keerulisemad tööd, kus on vajalik mehhanismide kasutamine. Haljasterras-lava rajamisel tuleb lähedalasuvate puutüvede kaitsmiseks kasutada kaitsepiiret ning mehhanismi liikumisalal pinnase tihendamise vältimiseks ja puujuurte kaitsmiseks kilpe. Raskete masinate kasutamist eeldavad veel raudkivide transportimine vaateplatvormi lähedale paisjärve kaldale ja puhkealale ning jalgteede restaureerimiseks vajalike astmeplaatide vedamine sisehoovi ja puhkealale. Lahenduse rakendamine suurendab ajaloolise objekti väärtust, säilivust ja esteetilisust olulisel määral.

Kontseptsiooni elluviimine tervikuna on ressursimahukas, kuid silmas pidades ajaloolise objekti tuntust ja tellija tõenäolist võimalust teostusjärgselt Kurtna Sündmuskeskuse teenuseid edukamalt müüa, siis kulutused on põhjendatud. Alustada tuleks eelkõige kõrghaljastuse hooldustöödega, sest selle kaudu on võimalik avada mitmekülgsed loodusvaated, parendada välisruumi üldilmet ja haljastuse tervislikku seisundit. Järgneva etapina tuleb teostada suuremahulisemad tööd ning viimase järguna rajada istutusala ja projektiga ettenähtud haljastus.

KOKKUVÕTE

Käesoleva lõputöö eesmärk oli lahendada Kurtna Sündmuskeskuse peahoone lähiümbrus tänapäevaseid vajadusi toetavaks ja ajaloolisi kujundusvõtteid arvestavaks, et pakkuda keskuse külastajatele minevikulise väärtuse tunnetust.

Projektala asub Harjumaa keskosas, ajaloolise haldusjaotuse järgi Hageri kihelkonnas, tänapäevase Saku valla lõunaosas, endise Kurtna rüütlimõisa peahoone asemele 1965. aastal projekteeritud Kurtna Linnukasvatuse Katsejaama peahoone (arhitekt Valve Pormeister) lähiümbruses. Peahoone on 2001. aastal võetud muinsuskaitse alla ja seda ümbritseb kogu projektala ulatuses ehitismälestise kaitsevöönd. Ala piirneb lääne- ja põhjaosas Kurtna paisjärvega, idas Keskuse tee ja lõunaosas oruga.

Valve Pormeister (1922–2002) on tuntud ja tunnustatud arhitekt, kelle tundlikult maastikku sulanduvad hooned kujundasid Nõukogude Eesti arhitektuuripilti eelkõige 1960.-70. aastatel. Tema tuntumate tööde hulka kuuluvad näiteks Tallinna Lillepaviljon, Kurtna Linnukasvatuse Katsejaama peahoone ja Jäneda Sovhoostehnikumi õppehoone. Valve Pormeisteri tödest inspireerituna on käesoleva töö autor võtnud ülesandeks tundma õppida tema loomingut ja kujunduspõhimõtteid, mille toel praktiseerida autori huvidega kattuvat looduslähedast stiili.

Lõputöö peamiseks probleemiks tõstatati, kuidas siduda ajaloolise väärtusega peahoone lähiümbruse maastikuga, kui muutunud on hoone funktsioon ja suur osa interjööri ning haljastus on olnud pikalt hooldamata. Probleemi lahendamiseks on autor tegelenud mitmete uurimisülesannetega: selgitanud välja Nõukogude Eesti arhitektuuri põhimõtted ja tavad, tutvunud Valve Pormeisteri töödega kujundamaks arusaama arhitekti väärtushinnangutest, uurinud Kurtna asula tekkelugu, arengut ja tänapäevaseid tingimusi. Projektala puudutavate arhiiviuuringute järel valmis lõputöö täiendava osana muinsuskaitse eritingimused ning välitöö tulemusel puittaimestiku haljastuslik hinnang. Analüüsiskeemid selgitasid projektala tänapäevast iseloomu.

Eelneva sünteesi tulemusena valminud kujundusprojekt arvestas suures ulatuses Kurtna Linnukasvatuse Katsejaama-aegset maastikulahendust, millele autor on lisanud Valve Pormeisteri projektidest õpitud kujunduslikke võtteid.

Käesoleva töö autori hinnangul on läbitud etappide tulemusel valminud kujunduslahendus, mis arvestab maksimaalselt varem loodud tingimustega ja tänapäevase Kurtna Sündmuskeskuse vajadusi. Ajalooliselt väärtusliku objektiga tegelemisel on silmas peetud selle võimalikult pikaajaline säilimine ja vähene kasutajatest tingitud negatiivne mõju keskkonnale. Projekti realiseerimine on eelnevale tuginedes asjakohane.

Lõputöö järgmise etapina võiks käsitleda muinsuskaitse-alast teemat, mis puudutab kaitsealuse objekti säilitamisulatust. Antud objekti puhul on kohustus tagada ajalooline olukord vaid saali ja vestibüüli osas, ent maastikulahenduses rangeid reegleid on vähe. Varasema terviklahenduse, tuntud objekti ja tunnustatud toleaege arhitekti tingimustes on autori ettepanek tagada ka maastiku osas teatud reeglipära.

ABSTRACT

The purpose of the present thesis is to identify an appropriate design for the surroundings of Kurtna Event Centre. The landscaping solution needs to support modern needs and condise historical design language in order to offer the visitors the experience of past values.

The area of interest is located in the center part of Harju county in the historical Hager parish, the modern day Saku parish. The project area surrounds the Kurtna Poultry Breeding Experimental Station's main building. The building was designed by architect Valve Pormeister in 1965 to replace the former Kurtna manor main building. The current building has been taken under heritage conservation in 2001 and is surrounded by architectural monuments protected zone. The area is bordered by Kurtna artificial lake in the west and north, Keskuse road in the east and a valley in the south.

Valve Pormeister (1922–2002) is a well known and recognized architect whose designs are known for delicately merging with the landscape. Her works had the most influence on the architectural scene of Soviet Estonia in the 1960s and 70s. Her more famous designs include the Flower Pavillion in Tallinn, the main building of Kurtna Poultry Breeding Experimental Station and the study building of Jäneda State Farm Technical School. Inspired by the work of Valve Pormeister the author has set out to learn about her creation and design principles to follow a style close to nature matching his own interests.

The primary research problem of this thesis was as follows: How to combine the historical main building with the surrounding landscape when the function of the building and a large part of its interior has changed and the park has been neglected for a long time. To solve the problem, the author has carried out various research tasks: identified the architectural principles and practices of Soviet Estonia, become acquainted with the work of Valve Pormeister to develop an understanding of her values, and investigated the history, development and current situation of Kurtna settlement. After conducting archival studies related to the project area and surveying the landscape, special conditions for heritage conservation and dendrological evaluation of woody vegetation were compiled as an appendix for the present thesis. Various diagrams help explain the current state of the project area.

The landscaping project created as the synthesis of the above-mentioned research and activities was largely based on Kurtna Poultry Breeding Experimental Station era landscaping, to which the author added design clues from Valve Pormeister's other projects.

In the opinion of the author of the present thesis, the final landscaping project has great consideration for historical values and modern needs of the Kurtna Event Centre. Handling an historically significant site, its longtime preservation and minimal impact on the environment by its exploitation has been taken into consideration. Based on the results, the project is deemed to be completed befittingly.

As a follow-up research, heritage conservation related aspects could be investigated, especially regarding the conservation extent of the protected site. Regulation currently only requires the preservation of the historical hall and foyer area of the main building, preservation of landscaping is largely unregulated. Considering the earlier holistic approach, famous site and acclaimed architect, the author proposes achieving some orderlines also regarding landscaping.

KASUTATUD KIRJANDUSE LOETELU

1. Port, M. Nõukogude Eesti arhitektuur. 1983. Kirjastus: Perioodika
2. Viirmaa, V. Eesti küla ehitab. 1983. Kirjastus: Eesti raamat
3. Jänes, L. Valve Pormeister – Eesti maa-arhitektuuri uuendaja. 2005. Kirjastus: Eesti Arhitektuurimuuseum
4. Kalm, M. Eesti 20. sajandi arhitektuur. 2002. Tallinn: Sild
5. Beljäev, M. Hepner, H. Holsting, E. Liibek, T. Ots, T. Pöld, S. Rudi, A. Tobreluts, J. Vallsalu, J. Õunapuu, V. Hageri kihelkond: Aja lood. 2018. Kohila.
6. Eesti mõisaportaal. Mõisate liigid. [WWW] <http://www.mois.ee/liigid.shtml> (18.05.2019)
7. Eesti Rahvusrhiiv. ERA.T.-18.4-1269. Kurtna asula (Kurtna Linnukasvatuse Katsejaama asula) planeerimisprojekt. Eesti Maaehitusprojekt, 1963.
8. Eesti Arhitektuurimuuseum. Mirov, B. Maa-asulate arhitektuurist Eestis (Saku, Kurtna, Vinni). 1974.
9. Vahenõmm, T. Saku Vallavalitsus. Saku valla arengukava 2012-2025. [WWW] https://www.riigiteataja.ee/aktiivisa/4280/9201/8061/m14_lisa.pdf.pdf# (18.05.2019)
10. Saku Vallavalitsus. Rahvastik. Toimetaja: Voosel, A. [WWW] <https://www.sakuvald.ee/rahvastik> (18.05.2019)
11. Eesti Arhitektuurimuuseum. Kurtna Linnukasvatuse Katsejaama peahoone Nõukogude Eesti preemia kandidaadiks esitamise ettepanek. Seletuskiri. Tallinn. 1967
12. Eesti Muinsuskaitseamet. Lindmaa-Pihlak, S. Arhitektuuri-ajaloolised eritingimused. Tallinn. 2001.
13. Kultuurimälestiste Riiklik Register. Kurtna Linnukasvatuse Katsejaama keskusehoone koos säilinud originaalsüstusega ja ansambli osana kujundatud maastikuga. [WWW] <https://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=24652> (18.05.2019)
14. Eesti Muinsuskaitseamet. ENSV Riiklik Ehituskomitee Kultuurimälestiste RPI. Eesti NSV mõisaarhitektuur. Kurtna mõis.

SISSEJUHATUS

Käesoleva dokumendi eesmärk on luua ajaloolise väärtusega objektile (endine Kurtna Linnukasvatuse Katsejaama keskusehoone, reg. nr. 24652) muinsuskaitse eritingimused hoone originaalilme säilitamiseks ja ümbritseva maastiku kujundamiseks.

Maa-alal, millel tänapäevane peahoone paikneb, on ajaloo jooksul olnud mitmeid funktsioone – algselt asus sellel Kurtna mõisakompleks, seejärel Kurtna Linnukasvatuse Katsejaam (edaspidi Kurtna LKJ). Peale viimase tegevuse lõppemist renoveeriti hoone tööruumid ümber numbritubadeks ning tegutseti toitlustusvõimalust pakkuva hotellina, mille järel kuni 2016. aastani peo- ja puhkekeskuse nime all. Peale omanikuvahetust muudeti peahoone Kurtna Sündmuskeskuseks, kus korraldatakse tööalaseid kohtumisi ja pidulikke tähtpäevi.

Muinsuskaitse eritingimuste koostamise põhjuseks on Kurtna LKJ peahoone ja selle lähiümbrus kui pärand, mis projekteeriti ENSV Riikliku Ehituskomitee RPI „Eesti Maaehitusprojektis“ 1965. aastal arhitekt Valve Pormeisteri poolt. 1966. aastal valminud hoone peaülesandeks oli linnukasvatusalane teaduslik uurimis- ja aretamistöö, aretati Vabariigi majanditele tõukanu, -hanesid ja -parte. Funktsioonilt võis ehitise jaotada kolmeks: 2-korruselise tööruumide tiib, saalitiib ja nende vahele jääv vestibüüli, garderoobi ja abiruumide osa. See ligikaudu 1200 m² kasuliku pinnaga hoone paikneb looduslikult ilusa kõrge kallastega paisjärve kaldal. Valve Pormeister on ühtlasi ka hoone lähiümbruse maastikulahenduse autor. Sisearhitektideks olid Vello Asi ja Väino Tamm. 15. augustil 2001. aastal tunnistati peahoone kultuuriministri määrusega kinnismälestiseks (liik: ehitismälestis).^[1]

Et hoone arhitektuur ja arhitekt Valve Pormeister oli tol ajal Eestis ja naaberriikides tuntud ning tunnustatud, tuleb väärtuse pikaajaliseks säilimiseks järgida nõudeid, mida objekti kasutusotstarbe muutmisel arvestada. Üheks olulisemaks kriteeriumiks on seatud siinkohal Valve Pormeisterile iseloomulike kujundusvõtete kasutamine – hoonega suhestuv maastik, vaadete loomine ja orgaaniline terviklikkus.

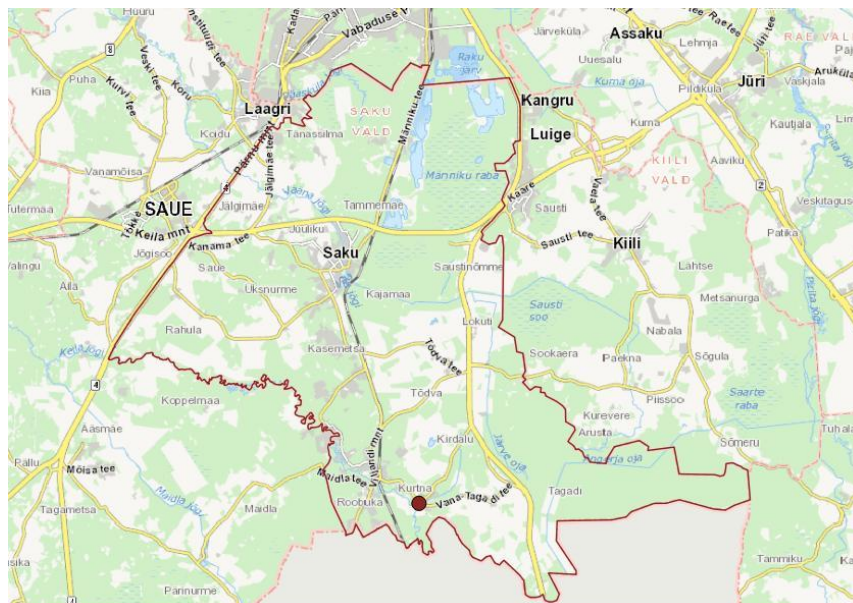
1. ÜLDINE ÜLEVAADE AJALOOLISE KIRJELDUSEGA

1.1. Asukoht

Kurtna LKJ peahoone asub Tallinnast 22 km lõunasuunas Harju maakonnas Saku vallas Kurtna külas (vt Joonis 1.1). Majandi maa-ala läbib Keila jõgi, millest on Kurtna asulas üles paisutatud neli suurt tiiki (neist kaks Kurtna LKJ peahoone vahetus läheduses).^[2]

Harju maakonna keskosas asuv Saku vald piirneb läänes Saue valla, idas Kiili, põhjas Tallinna linna ja lõunas Kohila vallaga. Lääneosas paikneb Tallinn–Pärnu–Ikla ja idas Tallinn–Rapla–Türi maantee. Saku valda läbivad Keila, Väana ja Pääsküla jõgi ning mitmed ojad. Suurematest veekogudest asuvad põhjaosas Männiku, Raku, Tammemäe, Rätsepa järv ja Valdeku karjäär, lõunaosas Kõrnumäe turbakarjäär-veehoidla, Kurtna paisjärv, Roobuka paistiik ja Kurtna tiigid.^[3]

Saku vallas on 2 alevikku ja 20 küla. Valla keskuseks on Saku alevik, mis jääb Kurtna LKJ peahoonest 11 km kaugusele. Kiisa alevik on Kurtnale lähim asula (kaugus 2,5 km). Lähim sõlmpunkt on vaba-aja perepark „Vembu-Tembumaa”, mis asub peahoonest 700 m läänesuunas. Juurdepääs Kurtna LKJ peahoonele on tagatud Kirdalu–Kiisa, Tagadi–Kurtna ja Keskuse tee ning hea rongiühenduse kaudu (Kiisa peatus).^[3]

Joonis 1.1. Kurtna küla paiknemine Saku vallas

Allikas: Autori koostatud, alusena kasutatud maa-ameti geoportali kaarti

1.2. Mõisaaeg

Kurtnat (Kurtena) mainiti esmakordselt 1525. aastal, kuid suuremat asulat siis veel ei tekkinud. Kurtna mõis paiknes Harjumaal, tollase jaotuse järgi Hageri kihelkonnas. Mõisa territoorium oli üldiselt tasane, põhja- ja lõunaosas metsamassiivid. Mõisasüdant läbis Keila jõgi, mille kaldaäärsetel aladel olid heinamaad.^[6] Mõisa puidust 1-korruseline mansardkorrusega peahoone (vt Joonis 1.2) püstitati tõenäoliselt 19. sajandi alguses või keskpaigas.^[4]

Joonis 1.2. Kurtna mõisa peahoone, 1910
Allikas: Eesti Muinsuskaitseamet

Kurtna mõisa esimene omanik oli Georg Gustav von Taube, kelle perekondlikus valduses oli mõis kuni 1789. aastani, mil see renditi Woldemar von Klugenile, kellest 1807. aastal sai mõisa uus omanik. 1820.–1841. aastani kuulus mõis Thomas Benedict von Fresele, seejärel vaid kaks aastat Paul Eduard von Rehbinderile. 1843.–1871. aastani oli omanikuks Eduard Johann von Wulfsdorf. Järgnevalt

kuulus mõis kuni mõisate vöörandamiseni perekond Glanströmidele.^[14]

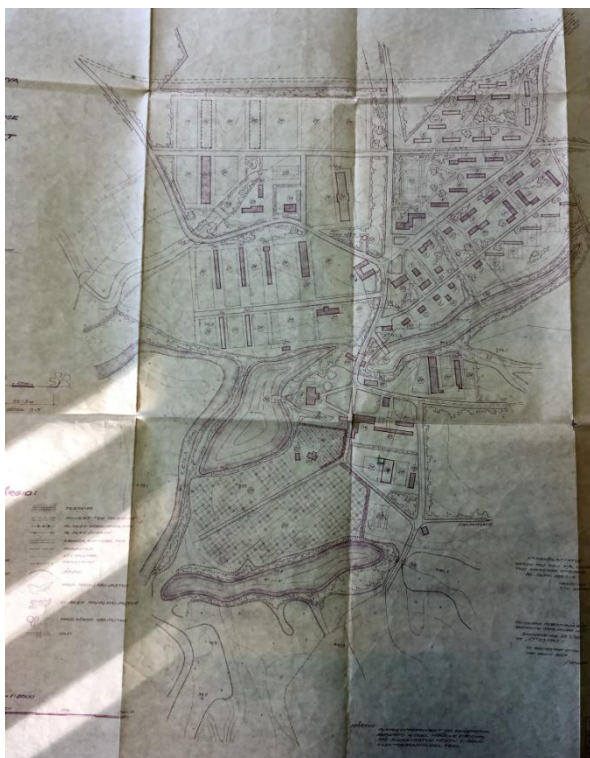
Joonis 1.3. Kurtna mõisa hoonestus, 1872
Allikas: Eesti Rahvusarhiiv

Saksa keelses dokumendis^[5], mis käsitleb mõisate üleandmisega seotud varade registrit, on muuhulgas kättesaadav 1872. aastast pärit kaardid Kurtna mõisale kuuluvast alast (vt Joonis 1.3). Hoonestuse osas on näha, et puidust peahoone ees asub ringikujuline esindusväljak ning majandushooned paiknevad peahoonest idasuunas – ladu, viljaait, mõisateenijate elumaja, tall-

tõllakuur.^[4] Arvatavasti kuulus mõisa hoonestusansamblisse veel abihooneid, kuid nende kohta arhiivimaterjalides informatsiooni napib.

1.3. Linnukasvatuse Katsejaama asula

Aastaid hiljem peale mõisate võõrandamist hakati Eestis tegutsevaid kolhoose ja sovhoose survestama, välja selgitama niisuguseid asustatud punkte, millistel on tuleviku mõistes arengupotentsiaali. Koostati planeerimisskeem, millega nähti ette olemasolevate kolhooside ja sovhooside ühendamine suurteks perspektiivmajanditeks. Kurtna puhul oli eesmärk arendada asula perspektiivmajandi keskuseks. Endine mõisamaa sobis olemasolevate tingimuste poolest hästi – keskosas asusid põllud ja läänes Keila jõe kaldaäärsetel aladel olid heinamaad. 1963. aastal koostatud Kurtna LKJ asula planeerimisprojektis oli lisaks endistele mõisahoonetele välja toodud

Joonis 1.4. Kurtna asula planeerimisprojekt, 1963

Allikas: Eesti Rahvusarhiiv

ka kõik katsejaama planeeritavad tootmishooned ja elamud (vt Joonis 1.4), maa-ala üldsuuruseks ligikaudu 4000 ha. Kui 1963. aastal oli Kurtna asula elanike arv veidi üle 130, siis 1980. aastaks oodati elanike arvuks juba 800. Planeerimisprojektiga jaotati asula maa-ala ühiskondliku keskusega elamistsooniks, tootmistsooniks ning viljapuu- ja marjaaiaks. Elamistsoon planeeriti asula idaossa, kuhu projekteeriti peamiselt 2-korruselised nelja korteriga ühesektsioonilised elamud. Ligi veerandi moodustasid 3-korruselised elamud ja kümnedikuridaelamud. Ühiskondlikus keskses olid klubi, kauplus, söökla, lasteaed ja saun.^[6]

Tootmistsoon jäi asula lääneossa, kus asusid tõulinnukasvatuse farmid, lõunaosas töö- ja remondiõu ning laut. Asulat läbiv tee sirgendati ja olulised juurdepääsuteed kaeti tolmuvaabakattega.^[6] Linnukasvatuse Katsejaama kasutuses olev puidust mõisahoonet ei rahuldanud peagi kasvavaid vajadusi, mistõttu otsustati hoone lammutada. 1965. aastal projekteeritud kaasaegne keskuse- ja laboratooriumihoone valmis 1966. aastal.^[7]

Uue peahoone asendi määras endise mõisahoonet asukoht. Uue hoone peafassaad projekteeriti peasissepääsuga sarnaselt vana hoonega ida poole^[10]. Arhitekt Valve Pormeister on osanud projekti lahendada nii, et hoone arhitektuuri ja ümbruse kujundamisega on ära kasutatud asukoha

olemasolevad eelised. Uus 2-korruseline instituudi peahoone pälvis tähelepanu tänu healseosele maastikuga, laitmatule ehituskvaliteedile ning õnnestunud sisekujundusele. Tänu teadlaste tulemuslikule tööle, hakati uues peahoones korraldama ka rahvusvahelisi nõupidamisi.^[7]

1.4. Valve Pormeister (1922–2002)

Kurtna LKJ peahoone arhitekt Valve Pormeister oli põhihariduselt aia- ja pargikujundaja (1952), kes alustas maa-asulate planeerija ja haljastusarhitektina. Teda iseloomustas looduslähedane stiil ja kohalike looduslike materjalide kasutamine. Pormeisteri mitmed projektid on arhitektuurialastel võistlustel saavutanud auhinnalisi kohti, mille hulka kuulub ka käesolevas töös käsitletav Kurtna LKJ peahoone (Nõukogude Eesti preemia, 1967). Maastikuvormid süttasid temas loomingulisuse, mille tulemusel moodsad ja julged ehitusmahud sulandusid ümbritseva keskkonnaga. Mõjutused olid tõenäoliselt Soome ja Taani orgaanilise 60ndate ehituskunsti päritoluga.^[8]

Valve Pormeister oli arhitekt, kelle tundlikult loodusesse sobiv looming kujundas suuresti Eesti arhitektuuripilti eelkõige 1960-70ndatel. Ta rakendas oma haljastus- ja aiandusarhitekti kogemusi, ühendades oma loomingu maastiku ja hoone orgaaniliseks tervikuks, originaalseks oma ajas ja ruumis. Tema mõõtkava oli inimese oma, inimest arvestav.^[9]

1.5. Hoone ehitusjärgne kirjeldus

1966. aastal valminud Kurtna LKJ peahoone oli sõjajärgse skandinaaviapärase modernistliku arhitektuuri näide. Hoone projekteeriti madala maamajaliku lahendusena, mille välisilmes domineerib horisontaalne joon (vt Joonis 1.5). Horisontaalsust rõhutab lai soomemõjuline katusekarniis, mis on kaetud siledapinnalise valge eterniitplaadiga. Akendevahelised kandepostid on kaetud klaasiga, mis omakorda kaetud mustaks värvitud kattega, moodustades lintakende read. Ehitis koosneb 2-korruselisest teaduslike töötajate tööruumide, laboratooriumide ja administratiivruumide tiivast; põhikorruse keskosas olevast vestibüüli, garderoobi ja abiruumide osast ning hoone põhjaosas olevast lehvikukujulisest astmelise laega saalitiivast. Põhikorruselt viib

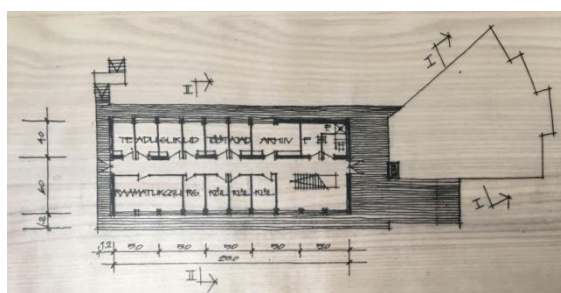
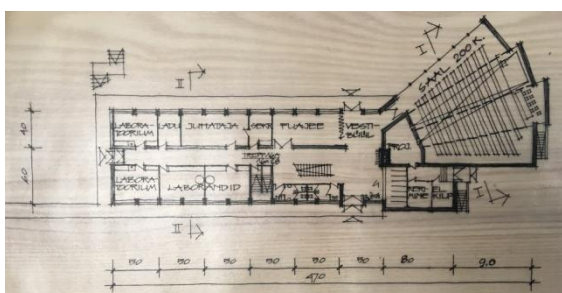
trepp II korruse vestibüüli, kust pääseb välikaminaga katusrõdule. Keldrikorrusel asub katlamaja ja majanduskeldrid. Välisfassaad, saali, vestibüüli ja garderoobi siseseinad on laotud keraamilisest fassaaditellisest, ülejäänud ruumide sisemised kande- ja vaheseinad silikaattelistest. Hoone projekteerimisel on arvestatud olemasolevat maastikku, hoone akendest ja rõdult avanevaid vaateid. Hoone kasulik pind on 1212,8 m² ja kubatuur 5386,3 m³.^[2]

Joonis 1.5. Peahoone eestvaade 1970 (vasakul) ja sisehoovi vaade 1971 (paremal)
Allikas: Eesti Arhitektuurimuuseum

Sisekujundus ja mööbel valmistati eritellimusel unikaalsena selle hoone jaoks, sisearhitektideks Vello Asi ja Väino Tamm. Mööbel, valgustid ja kamin on pärit Kunstitoodete Kombinaadi Dekoorateljee poolt (vt Joonis 1.7).^[2]

Ruumide jaotumine on esitatud joonisel 1.6. Esimesel korrusel asusid laboratooriumid ja administratiivruumid, teisel korrusel teaduslike töötajate ruumid, raamatukogu, arhiiv ja külalistetoad. Tubades kasutati seksioonkappe ja lihtsat paigutust. Puitmööbel oli viimistletud naturaalse saarevineeriga, töölaudade pinnad kaetud valge plastikuga. Seinad krohvitud ja värvitud helehallide mattvärvidega, laed valged ning põrandakatteks kasutati halli linoleumi. Töõruume eraldas mõlemal korrusel pikk koridor.^[2]

Joonis 1.6. Kurtna LKJ peahoone ruumide jaotumine esimesel (vasakul) ja teisel (paremal) korrusel
Allikas: Eesti Rahvusarhiiv

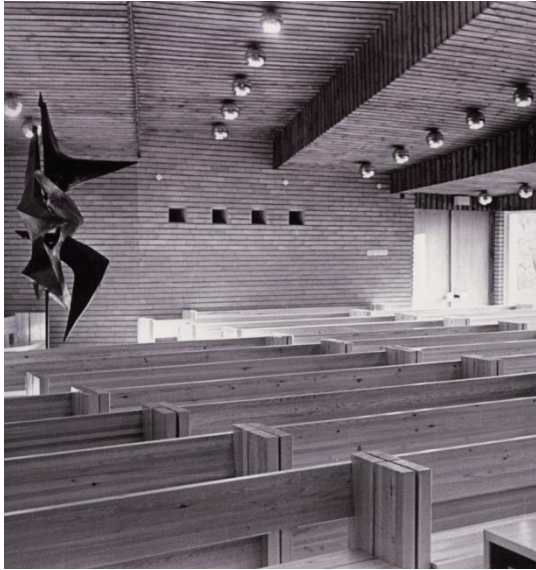
Katusrõdule on projekteeritud välikamin koos puhkenurgaga, kus täiendavalt oli välimööbli paigaldamise võimalus. Rõdult avanes hea vaade nii peahoone esindusväljakule, samuti kaunile paisjärve-äärsele tagahoovile.^[2]

Vestibüülid olid puhke- ja koosviibimiste ruumid, ent Kurtna LKJ peahoones täitis see lisaks saali fuajee funktsiooni. Sarnaselt katusrõdule oli meeldivaks olemiseks ehitatud kamin. Peasissekäigust läbi maja paisjärve-poolsele küljele ulatuv vestibüül oli sisustatud tugitoolide ja nende juurde kuuluvate laudadega (vt Joonis 1.7). Pöörlevad tugitoolid olid kaetud kunstnahaga, sisuks poroloonpolster. Tooli jalg oli treitud terasplaadist ja värvitud emailvärviga halliks. Saali fuajeesse projekteeritud kamina kiviosa kaeti korekrohviga, kolde kattepaneeliks oli taotud pinnaga oksüdeeritud vaskplekk. Laes kasutati valgeks värvitud terasplekist valgusteid. Seinad olid krohvitud ja värvitud helehallide mattvärvidega, laed valged, põrandakatteks hall linoleum.^[2]

Joonis 1.7. Põhikorruse fuajee-vestibüül kaminanurga (vasakul) ja infostendiga (paremal), 1966
Allikas: Eesti Arhitektuurimuseum

Saal projekteeriti 190-kohaliseks lektoriumiks, mis põhiplaanilt ja mahuliselt meenutab lehvikut (vt Joonis 1.5 ja 1.6). Põhjapoolne otsasein on tükeldatud neljaks erineva kõrguse ja erineva suunaga seinaosaks, millede vahel 70 cm laiused maast laeni aknad, kust arhitekt on avanud täpselt rihitud loodusvaated. Saali läänesein lahendati ajastule omaselt klaaspinnana avara vaatega paisjärvele, kusjuures siseruumi kuju pandi oskuslikult korduma akna taga olevas sisehoovis. Laed projekteeriti puitlaudisega ja tooniti läbipaistva lasuurse õlivärviga pruunikaks. Hele lakitud puitpõrand. Mööblina liideti kujundusse pinkide rahulik-raskepärane rütm (vt Joonis 1.8), mis oma olemuselt olid saali omapärast sõltuvalt kiriklikud – valmistatud männipuidus ja

Joonis 1.8. Saali valgustid ja pingid
Allikas: Eesti Arhitektuurimuseum

seljatoega. Kontrastsena projekteeriti presiidiumilaud ja kõnepult – metalljalgadel, vineeritud kilpidest. Tehisvalguse saamiseks on kasutatud poleeritud punasest vaskplekist kera, mille süvendatud koonusepinnas on valgusallikaks elektrihõõgpirn.^[2]

Saali ehtis Mart Kalmu poolt sõnastatud „peaaegu abstraktne” pronksskulptuur, mille autoriks on Riho Kuld.

1.6. Maastiku lugu

1963. aasta Kurtna LKJ asula planeerimisprojekti järgi seati tingimuseks olemasolev haljastus asula piirides maksimaalselt säilitada. Elamukvartal ja tootmistsoon rajati endisele põllule. Elurajoonis nähti ette ühised haljasalad puhkenurkade ja mänguväljakutega, tootmistsoonis tuli rajada üksikuid gruppe omavahel eraldavad kaitseribad. Põhiliseks haljastuseks oli 1,2 ha suurune park LKJ peahoone ümbruses, millele Valve Pormeister koostas haljastusprojekti.^[6] Looduslikke

Joonis 1.9. Peahoone esine väljak 1974 (vasakul) ja orgu ületav sild 1966 (paremal)
Allikas: Eesti Arhitektuurimuseum

tingimusi arvestades säilitas ta vanast mõisapargist säilinud puud ning kujundas koos uutega asula pargitaolise haljastuse. Orus voolav oja paisutati tiikidereaks, mis oli linnumajandile vajalik.^[7]

Peahoone ees asus kõrgete puudega park (vt Joonis 1.9), mis meenutas peaväljakut. Peaväljakust põhjasuunas jääb hoone ette tiigikäänust moodustunud neem. Hoone eest kulgeb astmeplaatidest roosidega äärestatud teerada paisjärvele ulatuva vaaterõdule-randumissillale.^[7] Peahoone ümbrus vabastati juhuslikult istutatud tihedast põõsastikust, luues vabad muruväljakud nii peahoone esi- kui tahaküljele^[2].

Haljastamisel kasutati põhiliselt õitsevaid põõsaid, näiteks madal enelas, rododendron, forsüütia, ubapõõsas ning madalatest okaspõõsastest mägimändi ja sabiina kadakat. Peahoone tagafassaadil ja söökla juurde suunduva silla juures kasutati roose. Suvelilled paigutati selleks projekteeritud lillekastidesse.^[2]

Sisehoovi kuju rõhutab hoone läänekülje konkaavselt murtud front (vt Joonis 1.5, parempoolne), mis on saavutatud lehvikukujulise saali paigutamise ja hoone otsa. Hoone lõunaküljel viis betoonrinnatisega jalakäigusild (vt Joonis 1.9) üle sügava oru söökla ette.^[7]

1.7. Väikevormid

Jalakäijate sild ühendas peahoone sööklaga (vt Joonis 1.9, parempoolne). Sild rajati lihtsavormiline, paekivist müüri külgedelt konsoolina eemaleulatuv betoonkarp. Silla monoliitset raudbetoonist barjäär jätkab peahoone karniisi valget horisontaaljoont looduses.^[2]

Sisehoovi lääneosas paiknevale avara paisjärve kaldale projekteeriti vaateplatvorm, milleni pääseb nõlvale rajatud trepistikku mööda. Platvorm ehitati kallakust konsoolina väljaulatuva monoliitse raudbetoon-plaadina. Paisjärve kallas planeeriti ja mätastati ning paigaldati rühmiti suured raudkivid.^[2]

1.8. Lähiumbruse hoonestus

Joonis 1.10. Mõisaperioodist säilinud lao- (vasakul) ja aidahoone (paremal), 1976
Allikas: Eesti Muinsuskaitseamet

Kurtna LKJ kasutuses oli mõisaajast pärit lao- ja aidahoone (vt Joonis 1.10). Laohoone paikneb paisjärve ja sõidutee vahelisel alal, aidahoone aga esindusväljaku nurgal.^[10]

Valve Pormeister projekteeris lisaks peahoonele selle lähedal asuva telliskivi-fassaadiga 16-kohaline katusealusega sööklahoone (vt Joonis 1.11), kuhu pääses looduslikku orgu ületava silla kaudu või peahoone esiselt väljakult. Veel oli tema projekteeritud esindusväljakust teisele poole teed remondikompleksi garaaž-majandushoone, millel kujunduslaadilt on sobivus peahoonega.^[7]

Joonis 1.11. 16-kohaline söökla, 1966
Allikas: Eesti Arhitektuurimuuseum

1980. aastal projekteeriti uus 50-kohaline sööklahoone, mille asukohaks võrreldes joonisel 1.11 väljatooduga veidi lõunapool, kerge kaldega paisjärve suunas. Asendilises lahenduses paigutati uus söökla olemasoleva peahoonega paralleelselt. Uusi parklaid ette ei nähtud, hoone otsesesse ümbrusesse oli see suisa lubamatu.^[11]

1.9. Kurtna linnukasvatuse lõppemine

1993. aastal toimus Kurtna LKJ-s omandisuhete reform ning peahoone lõpetas peagi tegevuse. Kuigi veel 2001. aasta kevadel kasvatati Kurtnas kanu, siis aasta lõpuks oli seni toimunud majand likvideeritud.^[12]

2001. aasta sügisel tunnistati peahoone ehitismälestiseks ja kanti Eesti Muinsuskaitseameti kultuurimälestiste riiklikku registrisse. Sama aasta detsembris kavandati hoonele uus funktsioon, kohandada see toitlustuse ja spordisaaliga hotelliks.^[12] Endine laohoone, mis jäi mälestise kaitsevööndisse, ehitati 2006. aastal söögitegemise võimalusega majutushooneks. Aidahoone ehitati 2003. aastal ümber mootorrattamuuseumiks.^[1] 2006. aastast alates kuni omanikuvahetuseni 2017. aastal tegutses Kurtna LKJ peahoones peo- ja puhkekeskus.

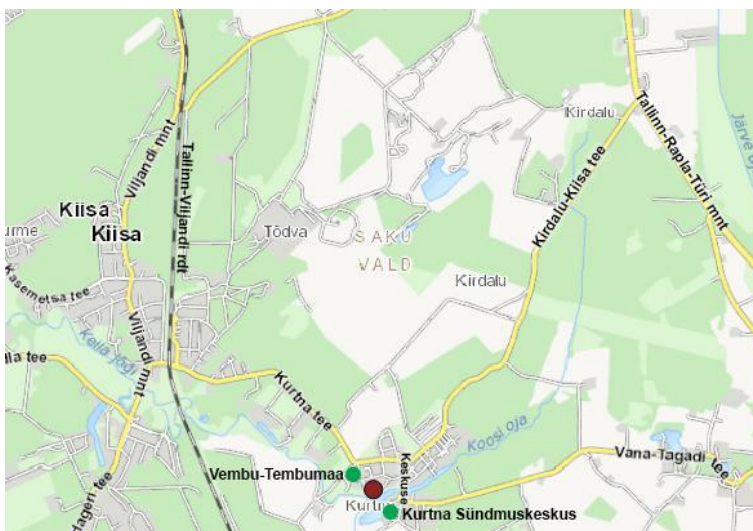
Kokkuvõtvalt oli Kurtna LKJ peahoone püstitamine heaks näiteks, kuidas kohalikes tingimustes olevate vahenditega oli võimalik luua ehitise, mis esteetilises mõttes ja kvaliteedis ei jäänud alla maailmatasemest. Hoone arhitektuur oli eeskujuks looduslähedase stiili ja looduslike materjalide kasutamise poolest. Sisehoov ja hoone toimisid koos tervikuna. Arhitekt käsitles maastikku loovalt, kasutas looduslike tingimusi oskuslikult ära ja aitas loodust vaadete avamisega. Lõpptulemusena saavutati kompleks, mis tekitas inimlikult rahuliku ja intiimse miljöö.^[13]

2. OLEMASOLEV OLUKORD JA ERITINGIMUSED

Kurtna LKJ peahoone tegutses keskuse- ja laboratooriumihoonena 90ndate keskpaigani. 2001. aasta detsembris kavandatavate ümberkorralduste ajal oli hoone omanik/valdaja Kurtna Kinnisvara OÜ. Selle ajani oli säilinud ehitusaegne olukord nii sise- kui ka välisarhitektuuris – siseruumides laevalgustid, mööbel, ukсед, trepid; saalis punasest tellisest seinad, puidust lagi, vasest armatuur; fuajees kamin, lillekastid munakividega. Halvas seisus oli katus, millest tingituna oli hoone saanud mitmeid veekahjustusi, eriti saali ja vestibüüli laudpõrand.^[10] 2000ndate aastate algusel endised tööruumid kohandati ümber hotellitubadeks.

2017. aastal sai endise Kurtna LKJ peahoone uueks omanikuks ettevõtja Tõnis Milling, kes nimetas hoone uue funktsiooni järel Kurtna Sündmuskeskuseks, kus korraldada mitmeid ettevõtete- ja erasündmusi. Teostati renoveerimistöid hoones sees ja korrastati lähiümbruse haljastust. Vahetati välja numbritubade kogu sisustus ja saali mööbel.

2.1. Kättesaadavus

Joonis 2.1. Kurtna Sündmuskeskuse juurdepääsuteed
Allikas: Autori koostatud, alusena kasutatud maa-ameti kaarti

Kurtna Sündmuskeskusesse on tagatud hea juurdepääs lääne- ja kirdesuunalt (vt Joonis 2.1). Läänes kulgeb läbi Kiisa aleviku Viljandi maantee, mis asula lõunaosas suunab Kurtna tee. Ületades Tallinn–Viljandi raudtee, jääb 1,8 km kaugusele, sõiduteest paremale koguperekeskus Vembu-Tembumaa. Kurtna Sündmuskeskus asub sellest 500 m kaugusel Keskuse teest paremal.

Teise olulise juurdepääsu tagab Tallinn–Rapla–Türi maanteeга ühenduses olev 3,1 km pikkune Kirdalu–Kiisa teelõik, millelt sarnaselt eelmisega tuleb suunduda lastepargi lähedal asuvalle Keskuse teele ning ületada paisjärve sild, mille küljel asub mõisa-aegne laohoone.

2.2. Välisruumi olemasolev olukord

Esindusväljak on ligikaudu 2400 m² suurune osaliselt kõrghaljastatud ala, mis ajalooliste kaartide järgi täitis tõenäoliselt esindusväljaku funktsiooni (vt Joonis 1.3). Ala ümbritseb betoonist äärekiviga asfaltkattega tee, mille hoonepoolsel osal on kolm sõiduauto parkimistaskut (vt Joonis 2.2). Väljaku ida- ja kaguosas kasvavad tugevad harilikud tammed ja harilik hobukastan võivad kasvutingimusi arvestades pärit olla 20. sajandi esimesest poolest. Kurtna LKJ algusaegsetelt piltidelt selgub, et väljaku lääneserval ridaistutusena kasvavad harilikud pärnad on suured, kuid nende kasvu arvestades ei saa need pärit olla mõisaajast.

Joonis 2.2. Kurtina LKJ esindusväljak harilike pärnade ridaistutuse ja parkimistaskutega
Allikas: Autori foto, 2019

Esindusväljakut läbiv katsejaama-aegne sööklani viiv jalgteel on kinni kasvamas. Selle taastamine markeeriks endist olukorda, kuid kasutuselevõtuks puudub otstarve – söökla on käesoleval hetkel eraomandis ja kasutusel elumajana ning teel puudub ühendus peahoonega. Ala üldine seisukord on rahuldav. Sõidutee osa koos äärekividega vajab renoveerimist. Uuest kasutusotstarvest lähtuvalt tuleb leida sobiv parkimisvõimalus esindusväljaku funktsiooni arvestades.

Neem paikneb Kurtna Sündmuskeskuse juurdepääsuteel ja endise laohoone vahel, ala pindala ligikaudu 3200 m². Paiga reljeefi kujundab paisjärve äärne tasane ala koos kõrghaljastatud künkaga (vt Joonis 2.3). Peahoone eest viib amortiseerunud plaatsillusega teerada paisjärvele ulatuva paadisillani, mille ees asub mõisa perioodist säilinud maakivist kelder. Peale laohoone restaureerimist majutushooneks 2006. aastal, on ala suviti olnud kasutusel ratsalaagri laste poolt. Vaba-aja paigaks loodud hoone lääneküljele on rajatud ajutine grillimisplats ja väike basseini.

Joonis 2.3. Laohoone kõrval asuv kõrghaljastatud neem (vasakul) ja mõisa-aegne kelder (paremal)
Allikas: Autori fotod, 2019

Madalhooajal seisab paisjärve-äärne hoone tühjana, sest selle hooldamis- ja kasutuskulud on kõrged. Ala üldine seisukord on hea. Sõidutee ääres kasvavad tõenäoliselt mõisaajast pärit harilikud pärnad.

Sisehoov asub peahoone lääneküljel, ligikaudu 2300 m² suurune haljasala, mida algselt iseloomustas läbimõeldud tervik hoone ja looduskeskkonna vahel. Hoone horisontaalset joont looduses rõhutas orule rajatud jalakäijate sild (vt Joonis 1.9 ja 2.5). Saali lehvikukujuline katus sobitus kohaliku reljeefiga; veelgi enam, saali akendest avanesid ümbritsevale maastikule täpselt valitud vaated (vt Joonis 2.4).

Joonis 2.4. Vaade hoovipoolselt sissepääsult ja saali kitsastele akendele
Allikas: Autori fotod, 2019

Korrastatud on saalipoolne nõlv juhuslikult kasvavatest puudest, ent ala edelaosas asuval kallakul kasvavad ajalooliselt väärtuslike puude all ja võrades isetekkelised harilikud vahtrad. Väärtuslikumatele puudele paremate kasvutingimuste loomiseks tuleb need likvideerida.

Joonis 2.5. Sööklani viiv orusild
Allikas: Autori foto, 2017

Arhiivimaterjalidele tuginedes saab öelda, et enamus nõlvapealsest kõrghaljastusest pärineb just Kurtna LKJ peahoone valmimisjärgsest ajast. Peahoone edelanurgal paisjärve äärsel alal kasvab hulgaliselt isetekkelisi vahtraid. Tasasel murualal on säilinud osa katsejaama-aegsest põõsarindest. Rahuldavas seisukorras on sisehoovi ja sealt vaateplatvormile viiv plaatsillusega jalgtee, vaateplatvorm ja veepiirini viiv trepistik on amortiseerunud (vt Joonis 2.6).

Joonis 2.6. Vaateplatvorm ja trepistik
Allikas: Autori foto, 2017

Üle oru viival jalakäijate sillal puudub ühendus endise sööklahoonega (praegune eramuga). Oru hooldamata jätmise tõttu on silla ümbrus kinni kasvamas (vt Joonis 2.5).

Parkimistingimused on Kurtna LKJ-aegsed – kolm parkimistaskut peahoone ees kasvavate pärnade ridaistutuse all (vt Joonis 2.2), kaks kohta paadisillani viiva jalgte alguses ja kolm kohta endise mõisa-aegse elamu, s.o esindusväljaku kagunurga vahetus läheduses. Ülejäänud peahoone küllastajad pargivad ümber esindusväljaku ja mugava manööverdamise tagamiseks osaliselt ka haljasalale. See tähendab, et endised parkimisvõimalused ei rahulda tänapäevaseid vajadusi. Täiendavate parkimisvõimaluste loomine eeldab aga mitmete kitsendustega arvestamist.

2.3. Tänapäevane peahoone

Kui välisilmes on säilinud originaalilähedus ja märgata võib peahoone vanusega seotud väheseid muutusi, siis interjööris on toimunud uuendused nii viimistlusmaterjalides kui ka mööbli osas. Sellele vaatamata on säilinud mõned sisustuselemendid ja detailid, mis pärinevad LKJ peahoone valmimisajast.

Joonis 2.7. Renoveeritud numbrituba
Allikas: Autori foto, 2019

Numbritubadeks on kohandatud kõik kahel korrusel olnud endised tööruumid, millest 13 on 2–4-kohalised standardtoad ja üks sviit. Kogu sisustus on välja vahetatud, põrand- ja seinakatted asendatud kaasaegsetega. Tavatoad on kujundus- ja sisustuslahenduselt ühetaolised, kasutatud roheline, sinine ja halli kombinatsioone (vt Joonis 2.7). Igasse tuppa on ehitatud wc- ja duširuum.

Katusterrassile pääseb teise korruse vestibüülist, kus ehitusjärgselt loodud välikaminaga istumiskoht vajab restaureerimist, sest terrasi põrand ja küttekolle on aja tulemusel amortiseerunud. Ala korrastamisel on võimalus pakkuda avaraid vaateid peahoone esindusväljakule ja looduslikult mitmekülgsele sisehoovile.

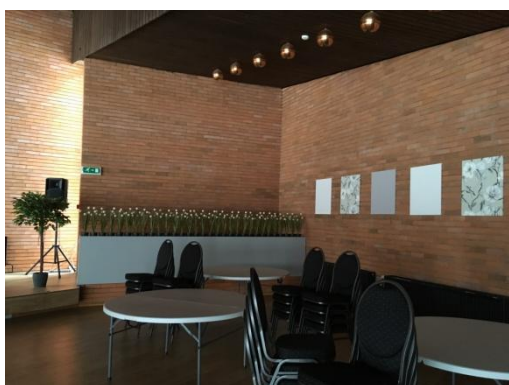
Teise korruse vestibüüli tubadepoolses otsaseinas on säilinud LKJ-aegne seinakaunistus (vt Joonis 2.8), millel on reljeefse mustrina kujutatud kuke, kana ja tibu kujutis. Seda ala võib pidada hoone ehedaimaks, sest siin on säilinud ka algupärased kunstnaha kaetud, pöörleva jalaga tugitoolid

koos nende juurde kuuluvate kandiliste laudadega; laes aga kasutusel endised terasplekist valgeks värvitud kandilised valgustid. Abstraktse detailina on säilinud pronksskulptuur, mille autoriks on Riho Kuld.

Joonis 2.8. Teise korruse vestibüüis säilinud seinakaunistus, laevalgustid, mööbel ja pronksskulptuur
Allikas: Autori fotod, 2019

Põhikorruse vestibüül täidab lisaks fuajee funktsiooni, olles peasissepääsu ees vastuvõturuumiks ka tänapäeval. Hea ühendus on saaliga, mõlema korruse numbritubade ning keldrikorruse sauna- ja mängualaga. Originaalsed detailid on laevalgustid ja kamin, kuid kunstnahksete tugitoolide kate on asendatud tekstiilkattega. Linoleumi asemel katavad põrandat keraamilised põrandaplaadid.

Joonis 2.9. Saaliosa tänapäeval
Allikas: Autori foto, 2019

Saali massiivsed puitpingid on välja vahetatud; kasutatakse kaasaegseid, kuid kujunduslaadilt sobivaid ühislaudasid ja toole (vt Joonis 2.9). Veekahjustuse tõttu asendati endine puitpõrand puitparketiga. Säilinud on ehitusjärgne puitlaudisega lagi, kus originaalsed punasest vasest valgustid. Saali põhjapoolse otsaseina kitsastest akendest avanevad vaated paisjärvele ja neemele.

2.4. Järeldused ja muinsuskaitse eritingimused

Kurtna Sündmuskeskus asub ajalooliselt tähendusrikkas ja looduskaunis kohas, järsunõlvalise paisjärve kaldal. Vaatamata sellele, et käsitletud maa-alal on asunud mõisakompleks, linnukasvatuse katsejaam ja hoone on kohandatud majutusettevõtteks, on pärandina säilinud mitmed tunnused ja objektid just ala algusajast.

Nii näiteks on säilinud mõisa-aegse kujuga esindusväljak ja endised kõrvalhooned (ladu, ait ja kelder). Kurtna LKJ ajast aga peahoone välisilme, paadisild, vaateplatvorm, orgu ületav sild, jalgteed ja elujõulised puud. Interjööris on originaalsete detailidega mõlema korruse vestibüülid ja saal. Ümberkorraldusi on tehtud ruumide uuest funktsioonist lähtuvalt, kuid muudatustele vaatamata on võimalik luua hea suhestumine hoone ja maastiku vahel.

Kultuuripärandi pikaajaliseks säilimiseks on välja toodud olulised punktid, mida arvestada peahoonele uue funktsiooni loomisel või olemasolevate võimaluste täiendamisel.

2.4.1. Esindusväljak

- Luua esteetiline väljakuvaade peahoonesse saabujatele ja katusrõdult.
- Säilitada kõrgete puudega pargiosa ja tagada võrade regulaarne hooldus.
- Vältida haljastusega peasissekäigu varjamist.
- Kujundusvõttel eelistada ridaistutuse asemel rühmiti paigutust.
- Taimeliikide valikul eelistada ajastuomast sortimenti.
- Istutusosalal eelistada kevadisi värvitoone: heleroosa ja kollane.
- Hoone otsesesesse lähedusse mitte planeerida autoparklat.
- Parkimisala planeerimisel mitte kasutada asfaltkatet.

2.4.2. Sisehoov

- Säilitada mõisa- ja LKJ-aegsed puud ning parendada nende kasvutingimusi.
- Korrastada paisjärve kallal olulist vaadet varjavatest isetekkelistest puudest.
- Tagada puudel regulaarne võrahooldus.

- Maastiku kujundamisel luua saaliakendest ja katusterrassilt loodusvaateid.
- Rikastada põõsarinnet, eelistades ajastuomaseid liike (madal enelas, ubapõõsas, sabiina kadakas).
- Materjalides ja detailides tagada stiililine ühtsus välis- ja sisearhitektuuri vahel.
- Materjalidest eelistada naturaalselt kivi, puitu ja klaasi ning nende kombineerimist.
- Jalgtee restaureerimisel eelistada betoon-astmeplaatide.
- Restaureerida vaateplatvorm koos veepiirini ulatuva trepistikuga.
- Konserveerida jalakäijate sild.

2.4.3. Neem ja puhkeala

- Säilitada kõrghaljastus ja tagada regulaarne võrade hooldus.
- Restaureerida astmeplaatidest teerada ja trepistik neeme tipust paadisillani.
- Rikastada paisjärve-äärset ala ajastuomaste puittaimedega.

2.4.4. Peahoone

- Konserveerida ja restaureerida originaalsisustus
- Konserveerida valgustid saalis, põhikorruse ja teise korruse vestibüülis.
- Konserveerida teise korruse vestibüülis reljeefne LKJ-aegne seinakaunistus.
- Hooldada põhikorruse fuajee-vestibüüli kamin.
- Restaureerida välikaminaga katusrõdu.

KASUTATUD KIRJANDUSE LOETELU

1. Kultuurimälestiste Riiklik Register. Kurtna Linnukasvatuse Katsejaama keskusehoone koos säilinud originaalsisustusega ja ansambli osana kujundatud maastikuga. [WWW] <https://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=24652> (20.05.2019)
2. Eesti Arhitektuurimuuseum. Kurtna Linnukasvatuse Katsejaama peahoone Nõukogude Eesti preemia kandidaadiks esitamise ettepanek. Seletuskiri. Tallinn. 1967.
3. Google Maps. Kurtna, Harju maakond. [WWW] <https://goo.gl/maps/CvkAjmLpM372> (20.05.2019)
4. Eesti mõisaportaal. Kurtna mõis. Kurtna in Kirchspiel Hagers, Harrien. [WWW] <http://www.mois.ee/harju/kurtna.shtml> (20.05.2019)
5. Eesti Rahvusrhiiv. Wäärtuse Wäljaarvamine. Kurtna mõis, 1872.
6. Eesti Rahvusrhiiv. Kurtna asula (Kurtna Linnukasvatuse Katsejaama asula) planeerimisprojekt. Eesti Maaehitusprojekt, 1963.
7. Eesti Arhitektuurimuuseum. Mirov, B. Maa-asulate arhitektuurist Eestis (Saku, Kurtna, Vinni). 1974.
8. Eesti Ekspress. Lindpere, P. Valve Pormeister. 21.11.2002. [WWW] <http://ekspress.delfi.ee/areen/valve-pormeister?id=69030247> (20.05.2019)
9. Sirp. Eesti Arhitektide Liit. Eesti Arhitektuurimuuseum. Valve Pormeister. [WWW] <http://www.sirp.ee/archive/2002/01.11.02/Kunst/kunst1-6.html> (20.05.2019)
10. Eesti Muinsuskaitseamet. ENSV Riiklik Ehituskomitee Kultuurimälestiste RPI. Eesti NSV mõisaarhitektuur. Kurtna mõis.
11. Eesti Rahvusrhiiv. Kurtna Linnukasvatuse Katsejaama söökla tehniline projekt. Seletuskiri. Tallinn, 1980.
12. Eesti Muinsuskaitseamet. Lindmaa-Pihlak, S. Arhitektuuri-ajaloolised eritingimused. Tallinn. 2001.
13. Jänes, L. Valve Pormeister – Eesti maa-arhitektuuri uuendaja. 2005. Kirjastus: Eesti Arhitektuurimuuseum
14. Särg, A. Harjumaa Mõisad ja Mõisnikud. Kirjastus: Argo, 2006.

SISSEJUHATUS

Haljastusliku hinnangu teostamiseks vajalik dendroloogiline inventuur viidi läbi märtsi alguses 2019. aastal 1,2 ha suurusel alal Harju maakonnas Saku vallas Kurtna külas Keskuse tee 12 (katastriüksus 71814:001:0313) ja Keskuse tee 8 (katastriüksus 71814:001:0403) kinnistul, ulatudes ka naaberkinnistutele (katastriüksused 71814:001:0593 ja 71814:001:0131). Joonisel 1 on välja toodud Kurtna Sündmuskeskuse paiknemine Kurtna külas.

Joonis 1. Haljastusliku hindamise läbiviimise koht ja ulatus
Allikas: Autori koostatud, alusena kasutatud maa-ameti geoportaali aerokaarti

Keskuse tee 12 ja 8 maa sihtotstarve on 100% ärimaa, naaberkinnistud 71814:001:0593 55% üldkasutatav ja 45% veekogude maa, 71814:001:0131 100% elamumaa. Ala asub vahelduva reljeefiga endise mõisakompleksi südames, kuhu hiljem rajati Kurtna Linnukasvatuse Katsejaama (edaspidi Kurtna LKJ) peahoone.

Töö koosneb tekstilisest ülevaatest, puude väärtushinnangute selgitusest, puittaimede numereeritud nimekirjast ja dendroloogilise hinnangu plaanist.

1. DENDROLOOGILINE HINNANG

1.1. Metoodika

Välitööde teostamisel ja töö vormistamisel on lähtutud Tallinna Linnavalitsuse 3. mai 2006. a. määrusest nr. 34 „Puittaimestiku ja haljastuse inventeerimise kord”.

Töö käigus identifitseeriti alusplaanil mõõtkavas 1:400 toodud üksikpuud ja puude rühmad, puude järelkasvu isendid ja rühmad ning põõsad ja põõsaste rühmad. Alusplaanile kanti nende haljastuslike objektide võra või võrastike projektsiooni kontuur, omistades igaühele unikaalse numברי.

Iga eelnimetatud haljastusliku objekti andmed kanti numereeritud haljastuslike objektide nimekirja (vt peatükk 3), milles on välja toodud puittaimede taksoni nimi, puu rinnasdiameeter sentimeetrites (tüve läbimõõt 1,3 m kõrgusel maapinnast), võra läbimõõt meetrites, haljastusliku väärtuse hinne ja märkused. Mitmeharulisel puul, mis harunes madalamalt kui 1,3 m, mõõdeti eraldi iga haru läbimõõt ning eraldati tabelis sümboliga „&”. Puuderühmade puhul kasutati tabelis tüvede eristamisel semikoolonit.

Väärtusklasside määramisel kasutatakse 5-astmelist skaalat (vt peatükk 2, pt 2.3). Dendroloogilisel plaanil tähistatakse puude haljastuslik väärtus järgmiselt: I väärtusklass – punane, II – sinine, III – roheline, IV – kollane ja V – pruun värv.

Hinnang sisaldab lisaks ala puittaimede taksonite nimekirja koos ladinakeelsete vastetega, milles on märgitud nende kuuluvus kodumaiste liikide hulka (vt Tabel 1.1).

1.2. Puittaimestiku üldandmed

Välitööde käigus hinnati 123 dendroloogilist objekti. Kurtna Sündmuskeskuse projektala puittaimedest suur osa pärineb 1966. aastal valminud Kurtna LKJ peahoone ajast, mil haljastuse

rajamisel säilitati ka mõisa-ajast pärit puud. Istutusjärgselt on haljastusalane hooldustegevus olnud ebaregulaarne või madala intensiivsusega, sest kõikidest hinnatud puudest ligikaudu viiendiku moodustavad kahe- kuni mitmeharulised puud ja üksteisele väga lähedal kasvavate noorte puude rühmad (vt Joonis 1.1). Puudulikule hooldusele viitab enam ala lõuna- ja edelaosas paisjärve äärne nõlv ja org, kus vanemate puude all kasvavad noored harilikud vahtrad.

Joonis 1.1. Isetekkelised puud suurte puude all
Allikas: Autori foto, 2019

Kõige väärtuslikumad dendrooloogilised objektid asuvad sisehoovis järsul paisjärve kaldal ja orunõlval ning peahoone esindusväljaku lõunaosas, milleks on vastavalt harilikud kuused, arukased ja harilikud tammed. Üle poole (70 dendrooloogilist objekti) vaadeldaval alal kasvavatest puittaimedest on keskmise väärtusega ehk haljastuslikult olulised puud.

Madala haljastusliku väärtusega on hariliku vahtra järelkasv projektala edelaosas ja pikalt hooldamatuse all kannatanud vanemad isendid. Nõrga või puuduliku hoolduse tulemusel esineb vanemate puude võrades kuivanud oksid, harud on kõverikud või omavahel põimunud. Võrade vaba arengu tulemusel on kinni kasvanud endised avatud loodusvaated.

Ala kõrghaljastuse moodustavad enam kui 50% ulatuses harilikud vahtrad, millest 40% kuuluvad vanemate puude järelkasvu hulka ehk nende puhul on tegemist 20–40-aastaste ise alale levinud puudega. Enamiku selle liigi järelkasvu isenditest on kasvanud vastastikusel mõjus, mistõttu nende võrad on pigem ühekülgsed. Paisjärve kaldal ise kasvama hakanud lepa- ja sarapuuvõsa ning vanemate puude mõõtmete suurenemisel on hariliku vahtra järelkasv rõhutatud olekus, mis toob kaasa viimaste tervisliku seisundi halvenemise kas valguse puuduse või toitumispinna väiksuse tõttu.

Hindamisjärgselt tulevad selgelt välja alad, kus puude tervislik seisund on halb ja puude hooldus jäetud tähelepanuta – need on madala kasutusintensiivsusega alad, mis haljasala üldilme loomisel ei ole tõenäoliselt olnud esmatähtsad. Lisaks eelkirjeldatud edelanõlvale vajab rohkem hooldust veel peahoone põhjaküljel olev nõlv ja neem. Kõigist hinnatud puudest moodustavad nõrgestunud puud (IV–V väärtusklass) ligikaudu 35%-lise osa, nende seas peaaegu täielikult kuivanud harilik pihlakas nr. 44, arukask nr. 48 ja harilik saar nr. 102 (vt Joonis 1.2). Paljud puud on suuremate naaberpuude tõttu rõhutatud olekus, nende valgus- ja kasvutingimused on piiratud, mistõttu esineb

niisugustel puudel väga ühekülgne, kitsas või hõre võra. Jälgimist vajavad suurte kuivanud harude või haiguskolletega puudest harilik kuusk nr. 55; harilik saar nr. 15 ja 88; harilik vaher nr. 111 ning sookask nr. 118. Osa puid on soovitatav lähiajal ohutuse huvides likvideerida (nr. 48, 84, 102, 107, 109).

Joonis 1.2. Ala edelaosas kuivanud arukask (vasakul) ja harilik saar esindusväljakul (paremal)
Allikas: Autori fotod, 2019

Heas tervislikus seisundis on lehtpuudest arukased nr. 1, 7, 36, 37 ja 41 (vt Joonis 1.3); sookask nr. 12; harilikud tammed nr. 98, 100 (vt Joonis 1.3) ja harilik vaher nr. 116. Okaspuudest on sümmeetrilise võraga tugevad mõisa-aegsed harilikud kuused nr. 54 ja 56, mille vanuseks võib hinnata 120 aastat. Mõlemad kuused on kasvanud laugel nõlval, nr. 56 mõnevõrra paremates valgustingimustes.

Kõrghaljastuses domineerivast harilikust vahtrast enamik on nakatunud parasitseenega *Rhytisma acerinum* (vahtra-pigilaik), mis avaldub lehtedel mustade laikudena (läbimõõt 2–3 cm). Kuigi parasitseen vähendab osaliselt kasulikku lehepinda, kasutades lehe toitaineid, siis suurtele puudele suurt kahju see ei tekita. Teadlased on kirjeldanud vahtra-pigilaiksust kui märki puhtast elukeskkonnast. Tegemist on liigispetsiifilise haigusega.

Joonis 1.3. Kõrged ja tugevad arukased (vasakul) ning harilikud tammed (paremal)
Allikas: Autori fotod, 2019

Põõsarinne koosneb peahoone lääneküljel laiuvast jaapani enela rühmast ja peasissepääsu vahetus läheduses barjäärina toimivast hariliku elupuu ridaistutusest. Vaadeldaval alal eristati 18 taksonit puittaimi (vt Tabel 1.1), millest 11 on kodumaised.

Tabel 1.1 Kurtna Sündmuskeskuse puittaimede liigiline koosseis ja kodumaisus

Jrk. nr	Kodu- maisus	Lühend	Taksoni eestikeelne nimi	Taksoni teaduslik nimi	Kogus
1	+	KsA	Arukask	<i>Betula pendula</i>	7
2	-	El	Harilik elupuu	<i>Thuja occidentalis</i>	1
3	-	Ho	Harilik hobukastan	<i>Aesculus hippocastanum</i>	1
4	+	Ki	Harilik kikkapuu	<i>Euonymus europaeus</i>	1
5	+	Ku	Harilik kuusk	<i>Picea abies</i>	9
6	+	Pi	Harilik pihlakas	<i>Sorbus aucuparia</i>	2
7	+	Pn	Harilik pärn	<i>Tilia cordata</i>	8
8	+	Sa	Harilik saar	<i>Fraxinus excelsior</i>	11
9	+	Ta	Harilik tamm	<i>Quercus robur</i>	7
10	+	Tm	Harilik toomingas	<i>Prunus padus</i>	1
11	+	VaH	Harilik vaher	<i>Acer platanoides</i>	62
12	+	ReH	Hõberemmelgas	<i>Salix alba</i>	1
13	-	EnJ	Jaapani enelas	<i>Spiraea japonica</i>	1
14	-	NuM	Mäginulg	<i>Abies lasiocarpa</i>	1
15	-	Ma	Rumeelia mänd	<i>Pinus peuce</i>	1
16	+	KsS	Sookask	<i>Betula pubescens</i>	5
17	-	VaT	Tatarivaher	<i>Acer tataricum</i>	2
18	-	NuV	Värdnulg	<i>Abies phanerolepis</i>	2
Dendroloogilisi objekte kokku					123

2. PUITTAIMESTIKU HALJASTUSLIK VÄÄRTUS

Kurtna Sündmuskeskuse lähiümbruses teostatud dendroloogilise hinnangu käigus selgus, et haljastuslikult eriti väärtuslikud (I väärtusklass) puud alal puuduvad. Haljastuslikult väärtuslikud puud (II väärtusklass) on tiheda ühtlase või nõrgalt ühekülgse võraga, sirge ühe- või tugeva kaheharulise tüvega. III väärtusklassi puud on haljastuslikult olulised, väheste kuivanud okstega, ühekülgse või ebahürtlase elujõulise võraga. Okaspuudest lisaks tugeva tüvega, kuid osalisest laasunud isendid, mis ei mõjuta negatiivselt haljastuslikku üldilmet. Haljastuslikult väheväärtuslikud (IV väärtusklass) on tugevalt ühekülgse või hõreda võraga, vanemate ja kiiremakasvuliste isendite varjus kasvavad puud, suure kaldenurgaga ja haigustunnustega (seenviljaked). Likvideeritavate puude (V väärtusklass) hulka kuuluvad suures ulatuses kuivanud, varisemisohtlikud isendid, haiguste poolt või naaberpuude tõttu tugevalt nõrgestatud puud.

Inventeerimisalal kirjeldatud ja dendroloogilisele plaanile kantud 123 haljastuslikku objekti jagunevad väärtusklasside vahel järgmiselt:

Väärtuslikud puud (II väärtusklass) – 9 (7,3%)

Olulised puud (III väärtusklass) – 70 (56,9%)

Väheväärtuslikud puud (IV väärtusklass) – 36 (29,3%)

Likvideeritavad puud (V väärtusklass) – 8 (6,5%)

2.1. Järeldused

Kurtna Sündmuskeskuse peahoone lähiümbruse kõrghaljastuse moodustavad Kurtna mõisa-aegsed, katsejaama haljastusplaaniga istutatud ning ise alale levinud noored puud. Puude hulgas on ülekaalus erivanuselised harilikud vahtrad. Suurema isendite arvuga on veel harilik saar, harilik kuusk ja harilik pärn. Puude hooldus on olnud ala kasutusest sõltuvalt valikuline, pigem madala intensiivsusega. Suur osa nooremaid puid kasvavad vanemate puude all, olles vahel rõhutatud olekus. Teisejärgulistel aladel peahoone lähiümbruses on palju likvideeritavaid ja haljastuslikult väheväärtuslikke puid. Haljastuslikult väärtuslike puude osakaal on vaid 7%. Põõsarinde osakaal on väike.

2.2. Ettepanekud olemasoleva haljastuse säilitamiseks, hoolduseks ja täiendamiseks

Säilitada tuleb peahoone esindusväljakul ja sisehoovis kasvavad haljastuslikult väärtuslikud puud, haljastuslikult olulised puud võimalusel. Likvideerida ohtlikud ja kuivanud puud ning puud, mis kahjustavad väärtuslikumaid puid. Ala lõuna- ja edelaosas tuleb puistut harvendada, et avada vaated paisjärvele ja sügavat orgu ületavale sillale. Jälgida tuleb järsul paisjärve kaldal kasvavate puude tervislikku seisundit ja vältida pinnase-erosiooni, mis põhjustab puujuurte paljandumist. Tagada regulaarne võrahooldus, esmajärjekorras esindusväljakul ja sisehoovis saalipoolsel nõlval.

Ehitustööde käigus tuleb vältida säilitatavate puude juurte ja tüvede vigastamist. Tüvede katmisel eelistada kaitsepiiret. Kui puude all on hädavajalik mehhanismidega sõita, tuleb paigaldada puude alla kilbid või kindlustada sõiduteed killustikuga, mis puu olulisemaid juuri ülemises 20–30 cm tõeseduses mullakihis kaitseb. Tuleb arvestada, et suurte puude juured ulatuvad mitu meetrit puu võra ulatusest kaugemale.

Tulevikus võiks täiendada põõsarinnet esindusväljakul ja sisehoovis. Taimeliikide valikul eelistada peahoone projekteerimisjärgset sortimenti: jaapani enelas, rododendron, forsüütia, ubapõõsas; okaspõõsastest mägimänd ja sabiina kadakas ning samal ajastul peahoone naabrusesse projekteeritud põõsaliike: mahoonia, thunbergi kukerpuu, läikiv tuhkpuu. Puuliikide mitmekesisuse tõstmisel eelistada harilikku pihlakat, punaseõielist vahtrat ja püramiidtamme.

2.3. Puude haljastusliku väärtuse hindamise skaala

1. Eriti väärtuslik puu (I väärtusklass) – dekoratiivsete ja/või pikaealiste ning haigustele ja kahjuritele vastupidavate puuliikide eriti suured ja elujõulised eksemplarid. Puud, mis on dendrooloogilised haruldused või mis omavad ajaloolist või kultuurilist väärtust. Samuti looduskaitse all olevad puud. Kindlasti säilitada.
2. Väärtuslik puu (II väärtusklass) – dekoratiivne, pikaealine ning mehhaanilistest vigastustest, haigustest või kahjuritest kahjustamata (või väikese kahjustusega) puu. Dekoratiivsete, haigus- ning kahjurikindlate ja pikaealiste puuliikide noored elujõulised

eksemplarid. Haljastusplaani (istutuskeemi) järgi istutatud puu. Omab olulist maastikulist ja ökoloogilist tähtsust. Säilitada.

3. Oluline puu (III väärtusklass) – Dekoratiivne või pikaealine ning väheste mehhaanilistest vigastustest, haiguste- või kahjuritetunnustega, kuid veel elujõuline (juurdekasvu omav) puu. Puu, mis on osa ökoloogiliselt efektiivsest haljastusega kohast. Võimalusel säilitada.
4. Väheväärtuslik puu (IV väärtusklass) – Puu, mis kahjustab või tulevikus hakkab kahjustama liigiliselt või asukohalt ala väärtuslikumat puud. Puu, mis on oma eluea lõpul kas vanuse või kahjustuste tõttu. Puu, mis on allasurutud seisundis. Linnahaljastuse seisukohalt väheväärtuslik puu, mida võib säilitada kui biomassi, kuid mis on soovitatav likvideerida või asendada väärtuslikumate puuliikidega. Võib likvideerida.
5. Likvideeritav puu (V väärtusklass) – Haige, elujõuetu, ohtlik puu, ning millel on antud kohal väike ökoloogiline tähtsus. Puu, mis on kuivanud, tugevasti kahjustunud varju, linnatingimuste, põlemise, mehhaaniliste vigastuste tõttu. Puu, mis varjab või kahjustab I ja II väärtusklassi puid või muud haljastust. Kuulub väljaraiumisele.

3. NUMEREERITUD HALJASTUSLIKE OBJEKTIDE NIMEKIRI

Jrk. nr	Puittaime nimetus	Rinnas- diameeter, cm	Võra läbimõõt, m	Väärtus- klass	Märkused
1	Arukask	49	8	II	Võra kergelt ühekülgne, kuid tihe. Tüvi sirge.
2	Harilik vaher	47	12	III	Võra ühekülgne, üksikute kuivanud harudega. Tüvi haruneb u. 2 m kõrgusel kaheks. Kaks haru väljub 90o nurga all, üks 45o.
3	Harilik vaher	29	6	III	Võra ühekülgne, tüvi sirge.
4	Harilik kuusk	56	9	II	Võra ülemine osa tihe, alumine kergelt ebaühtlane. Tüvi sirge, haruneb liibuvalt u. 8 m kõrgusel kaheks.
5	Harilik vaher	44 & 34	11	III	Võra kergelt ühekülgne, kuid väga tihe. Tüvi haruneb u. 1 m kõrgusel kaheks, *N-tüvi omakorda 1,7 m kõrgusel kaheks.
6	Harilik vaher	35	8	III	Võra ühekülgne, kuid tihe. Tüvi sirge.
7	Arukask	31	6	III	Võra küllaltki ühtlane, tüvi sirge. Kasvab suure kuuse küljel.
8	Harilik vaher	47 & 31	12	III	Võra tihe. Tüvi haruneb u. 50 cm kõrgusel kaheks, E-harul kerge kalle nõlva suunas. Juured erosiooni tõttu juurekaela ümber paljandunud.
9	Harilik vaher	34 & 35	8	III	2-haruline. Võra kergelt ühekülgne, kuid tihe. Juured erosiooni tõttu juurekaela ümber paljandunud.
10	Sookask	25 & 23	6	III	2-haruline. Võra ühekülgne, kuivanud oksad N- ja W-küljel.
11	Harilik vaher	15	5	IV	Võra ühekülgne ja ebaühtlane. Kasvult kahe kase võras.
12	Sookask	26	5	III	Võra ühtlaselt tihe, kuid kitsas. Tüvi sirge.
13	Harilik saar	37	8	III	Võra ühekülgne. Tüvi haruneb u. 7 m kõrgusel kaheks.
14	Harilik vaher	22	5	III	Võra keskosa tipuosast hõredam.
15	Harilik saar	36	5	IV	Võra ühekülgne, läbivalt kuivanud oksad. Noore ja ilusama vahtra küljel.
16	Harilik vaher	18	5	III	Võra ebaühtlane, keskosas hõre. Harilik saar takistab kasvamist.

Tabel ... järg

Jrk. nr	Puittaime nimetus	Rinnas- diameeter, cm	Võra läbimõõt, m	Väärtus- klass	Märkused
17	Harilik vaher	17	4	IV	Võra väga ebaühtlane. Puu rõhutud olekus. Väärtuslikuma vahtra küljel.
18	Harilik saar	28 & 29	8	III	2-haruline. Võra ühekülgne, mõned kuivanud oksad alumises osas. Pikalt hoone poole väljaulatuv oks.
19	Harilik vaher	31	6	III	Võra ühekülgne, kuid tihe. Tüvi kergelt kaldu keldri suunas.
20	Harilik kuusk	36	6	III	Võra keskosa ebaühtlane, tüvi sirge.
21	Harilik saar	45	8	III	Võra ühekülgne, kuid tihe, kolme kuivanud haruga võra alumises osas. Tüvi kaldu paisjärve suunas.
22	Jaapani enelas	–	6	III	12 põõseline grupp.
23	Harilik vaher	21 & 23; 51; 44; 53	12	III	4 puud. Võrad liitunud, ühtlane. Tüved harunevad 1-3 m kõrgusel kaheks.
24	Harilik vaher	37	7	III	Võra ühekülgne. Tüvi kaldu naaberkrundi poole.
25	Harilik vaher	22	2	IV	Võra väga kitsas ja hõre. Suurte puude varjus.
26	Harilik vaher	44	8	III	Võra paljuharuline, tihe. Tüvi haruneb u. 2 m kõrgusel kaheks, üks omakorda 2,5 m kõrgusel kaheks.
27	Harilik vaher	30	7	III	Võra ühekülgne. Tüvi veidi nõo poole kaldu, haruneb u. 3 m kõrgusel kaheks.
28	Harilik vaher	31	7	III	Võra ühekülgne, mõned kuivanud oksad.
29	Harilik vaher	11	3	V	Võra ühekülgne. Allajäänud tunnustega.
30	Harilik vaher	13; 17; 16 & 11; 20; 15; 15; 19	8	IV	7 puud lähestikku. Võrad liitunud, kuid ühekülgne. Väärtuslikemate puude all.
31	Harilik vaher	26	5	IV	Võra ühekülgne ja ebaühtlane. Tüvi kõverik.
32	Harilik vaher	20	3	IV	Võra ühekülgne, kitsas ja hõre.
33	Harilik vaher	22	3	IV	Võra ühekülgne, kitsas ja hõre.
34	Harilik vaher	11; 16	4	IV	2 puud. Võrad liitunud, kuid ühekülgne.
35	Tatari vaher	14 & 18	10	IV	2-haruline. E-tüvi haruneb u. 1,4 m kõrgusel kaheks, W-tüvi maadligi. Koorevigastus mädanikukoldega.

Tabel ... järg

Jrk. nr	Puittaime nimetus	Rinnas- diameeter, cm	Võra läbimõõt, m	Väärtus- klass	Märkused
36	Arukask	64	14	II	Võra kergelt ühekülgne, kuid tihe. Alumises osas mõned kuivanud oksad. Tüvi tugev.
37	Arukask	52	8	II	Võra tipuosas tihe ja ühtlane. Tüvi sirge ja tugev.
38	Harilik vaher	30 & 12	8	IV	2-haruline. Võra ühekülgne, toetub väärtuslikule puule.
39	Harilik vaher	36 & 36	10	III	Tüvi haruneb u. 1,3 m kõrgusel kaheks. Kerge kalle nõlva suunas. Võra allosas kuivanud oksad.
40	Harilik vaher	11 & 13 & 13 & 13 & 13	7	IV	5-haruline puu. Võrad liitunud, ühtlane. Väärtuslikemate puude vahel.
41	Arukask	46	6	III	Võra ühekülgne, järvepoolne külg tihe.
42	Harilik vaher	17 & 18	6	IV	2-haruline. Võrad liitunud, kuid ühekülgne.
43	Harilik vaher	17	4	IV	Võra ühekülgne, hõre ja ebaühtlane. Pikad nõtked sammaldunud oksad.
44	Harilik pihlakas	18	3	V	Võra ühekülgne, kuivanud 90% ulatuses.
45	Harilik vaher	15	3	IV	Võra ühekülgne ja hõre.
46	Harilik vaher	12	2	V	Võra ühekülgne. Rõhutud olekus puu.
47	Harilik vaher	12 & 11	3	IV	2-haruline. Võra ühekülgne.
48	Arukask	87	10	V	Puu suures osas kuivanud, latv puudu. Varisemisohtlikud harud.
49	Tatari vaher	10 & 8	5	V	2-haruline. W-haru murdunud oks, E-haru kaldu hoovi poole. Võras väiksemad kuivanud oksad.
50	Harilik vaher	12	2	IV	Võra ühekülgne ja hõre.
51	Harilik vaher	18	4	IV	Võra ühekülgne, pikad nõtked oksad.
52	Harilik vaher	18	4	IV	Võra ühekülgne, naaberpuuga liitunud.
53	Harilik vaher	27	3	IV	Võra ühekülgne, naaberpuuga liitunud.
54	Harilik kuusk	42	6	II	Võra kergelt ühekülgne, algab maapinna lähedalt. Tüvi sirge ja tugev.
55	Harilik kuusk	18	2	IV	Võra ebaühtlane. Kahe suure kuuse vahel. Koorevigastus 40-70 cm kõrgusel, vaiguvool.

Tabel ... järg

Jrk. nr	Puittaime nimetus	Rinnas- diameeter, cm	Võra läbimõõt, m	Väärtus- klass	Märkused
56	Harilik kuusk	47	7	II	Võra kergelt ühekülgne, algab maapinna lähedalt. Tüvi sirge ja tugev.
57	Sookask	26	5	IV	Võra tihe, kuid ühekülgne. Tüvi sirge. Kasvab väärtusliku kuuse küljel.
58	Harilik kuusk	11	4	III	Võra tihe.
59	Harilik kuusk	6	2	IV	Võra ühtlane ja tihe. Kasvab väärtuslikuma kuuse võras.
60	Harilik pihlakas	21 & 16	6	V	2-haruline. Tüve alumine osa tüvekooreta. 60% võrast kuivanud.
61	Harilik vaher	32	6	III	Võra ühekülgne. Tüvi kõverdunud, kaldu trepistiku poole.
62	Harilik vaher	36	6	III	Tüvi sirge. Haruneb u. 4 m kõrgusel kaheks tugevaks haruks.
63	Harilik vaher	24	2	III	Kahe ilusa võraga vahtra vahel.
64	Harilik vaher	24	8	III	Võra ühekülgne ja ebaühtlane. Kahe suurema vahtra vahel.
65	Harilik vaher	34	11	III	Võra ühekülgne, mõned kuivanud harud. Tüvi kaldu nõlva suunas.
66	Harilik vaher	37	7	III	Võra ülaosa ühtlane, alt hõredam, alates 50 cm kõrguselt. Tugev tüvi.
67	Harilik vaher	41	10	III	Võra kergelt ühekülgne, keskosas kõrvalpuu võra.
68	Harilik vaher	28	10	III	Võra ühtlane, algab u. 1,7 m kõrguselt. Tüvi s-kujuline.
69	Harilik vaher	28	8	III	Võra ühekülgne, algab u. 1 m kõrguselt. Tüvi haruneb u. 4 m kõrgusel kaheks.
70	Mäginulg	39	4	III	Võra kooniline, keskosa hõredam. Võra N-külg tugevalt laasuv.
71	Värtnulg	8; 6; 12	5	III	3 puud. Võrad liitunud, kooniline. N-külg suure puu võras.
72	Värtnulg	58	7	III	Võra S-külg tihe, kooniline, N-külg laasuv. Ladvaosa osaliselt kuivanud.
73	Rumeelia mänd	24	3	IV	Võra 70% ulatuses kuivanud, tipuosa ühtlane.
74	Harilik vaher	24	7	III	Võra ülaosa ühtlane, alt ühekülgne.
75	Harilik vaher	21	5	IV	Võra ühekülgne ja hõre. Kasvab suure puu võras.
76	Harilik vaher	22	6	IV	Võra ühekülgne.

Tabel ... järg

Jrk. nr	Puittaime nimetus	Rinnas- diameeter, cm	Võra läbimõõt, m	Väärtus- klass	Märkused
77	Harilik saar	74	14	III	Võra tipuosa ühtlane, üksikud kuivanud harud. Tüvi haruneb u. 2 m kõrgusel kaheks.
78	Harilik saar	45	12	III	Võra tihe, üksikud kuivanud oksad. Tüvi haruneb u. 1,8 m kõrgusel kaheks kõverdunud haruks.
79	Harilik toomingas	26	6	IV	Võra tihe. Tüvi tugevalt põhja suunas kaldu.
80	Harilik saar	59	15	III	Võra ühekülgne, läbivalt üksikud kuivanud oksad.
81	Harilik vaher	13	6	IV	Võra ühekülgne. Tulevikus suure h. saare võrassa kasvav.
82	Harilik vaher	21	6	IV	Võra ühekülgne. Kasvab teise puu küljel.
83	Harilik saar	35	7	III	Võra ühekülgne, tipuosas tihedam. Üksikud kuivanud oksad.
84	Harilik saar	33	3	IV	Võra suures osas ühekülgne, suured kuivanud oksad.
85	Harilik vaher	41	10	III	Võra ühtlane ja tihe. Tüvi kaardunud.
86	Harilik pärn	61	13	III	Võra ühekülgne, keskosast alates tihe. Tüvi u. 10 m kõrgusel kaardunud. Kasvab suure h. pärna N-küljel.
87	Harilik pärn	75	13	II	Võra keskosas hõredam, kui ülaosas. Tüvi tugev ja sirge.
88	Harilik saar	60	12	III	Võra küllaltki ühtlane. Suur väljaulatuv oks kuivamistunnustega, võra ülaosas N-küljel suurem oks kuivanud.
89	Arukask	49 & 44	14	III	2-haruline. Võra ühtlane ja tihe. Üks tüvi kaldu keldri, teine sissepääsu suunas.
90	Harilik elupuu	5	5	III	5 puu ridaistutus.
91	Harilik pärn	49	13	III	Võra ühtlane ja tihe, harud kõverikud.
92	Harilik pärn	68	15	III	Võra tihe, kuid harud kõverikud ja põimuvad. Tüvi tugev, keskosas murdumisjälg.
93	Harilik pärn	38	12	III	Võra ühekülgne, kuid tihe. Tüvi haruneb u. 3,5 m kõrgusel kaheks.
94	Harilik pärn	38	7	III	Võra ühekülgne, harud põimuvad. Tüvi tugevalt kaardunud.
95	Harilik pärn	48	9	III	Võra ühtlane, keskosa veidi hõredam. Tüvi haruneb u. 7 m kõrgusel kaheks.

Tabel ... järg

Jrk. nr	Puittaime nimetus	Rinnas- diameeter, cm	Võra läbimõõt, m	Väärtus- klass	Märkused
96	Harilik pärn	51	10	III	Võra ühtlane ja tihe. Harud osaliselt põimunud.
97	Harilik tamm	48	8	III	Võra ühekülge, üksikud suuremad kuivanud harud.
98	Harilik tamm	68	24	II	Võra kergelt ühekülgne, tugevaharuline. Üksikud suuremad kuivanud oksad.
99	Harilik kikkapuu	8	4	V	Suurte puude varjus. Tüvi kaardunud, juurekaelal tühimik.
100	Harilik tamm	78	20	II	Võra kergelt ühekülgne, tugevaharuline. Läbivalt üksikud kuivanud oksad.
101	Harilik kuusk	7	3	III	Võra ühtlane ja tihe.
102	Harilik saar	56	8	V	Täielikult kuivanud.
103	Harilik tamm	46	11	III	Võra ühtlane ja tihe, alt kergelt hõre. Allosas kuivanud oksad.
104	Harilik hobukastan	80	9	III	Võra küllaltki ühtlane ja tihe. Tüvi haruneb u. 1,8 m kõrgusel kaheks. E-harul kunagi murdunud suur oks.
105	Harilik tamm	49	11	III	Võra kergelt ühekülgne, kuid tihe. Üksikud kuivanud oksad.
106	Harilik tamm	57	12	III	Võra kergelt ühekülgne, läbivalt üksikud suuremad kuivanud harud.
107	Harilik vaher	35	5	IV	Võra ühekülgne, kasvab hõberemmelga võrassa. Tüvi tugevalt kaldu silla suunas.
108	Harilik vaher	33	8	III	Võra ühekülgne, nõtked harud.
109	Hõberemmelgas	72	12	IV	Võra tipuosas ühtlane ja tihe. Tüvi tugevalt kaldu silla ja hoone suunas. Tüvekoorel põlemiskahjustus.
110	Harilik vaher	15; 13; 19; 25	7	IV	4 puud. Võrad liitunud, kuid kitsas.
111	Harilik vaher	32	7	IV	Võra hõre. Tüvi u. 4 m kõrgusel kaardunud, harunemiskohas murdumislõhe.
112	Harilik tamm	61	12	III	Võra kergelt ühekülgne, alumises osas kuivanud oksad, tipuosa ühtlane.
113	Harilik vaher	33	6	III	Võra ühekülgne, liitunud naaberpuuga. Tüvi alates keskosast s-kujuline.
114	Harilik vaher	45	8	III	Võra kergelt ühekülgne, liitunud naaberpuuga. Tüvi haruneb u. 5 m kõrgusel kolmeks.

Tabel ... järg

Jrk. nr	Puittaimet nimetus	Rinnasdiameeter, cm	Võra läbimõõt, m	Väärtus-klass	Märkused
115	Harilik vaher	46	7	III	Võra ühekülgne, kuid tihe.
116	Harilik vaher	66	11	III	Võra ühtlane. Tüvi haruneb u. 2,5 m kõrgusel kaheks.
117	Harilik vaher	50	10	III	Võra kergelt ühekülgne, kuid tihe. Tüvi haruneb u. 3,5 m kõrgusel kaheks.
118	Sookask	52	10	IV	Võra ülaosas ühtlane, all suuremad kuivanud harud. Tüvi E-suunas kaldu. Seenviljakehad tüvel.
119	Harilik vaher	23; 24	10	IV	2 puud. Võrad liitunud. Isetekkeline võsa laasib N-külge. E-poolne puu kõver, murdunud oksa kohas vedelikuvool.
120	Harilik vaher	40 & 30 & 13	8	III	3-haruline. Võrad liitunud, ühekülgne. Jäme tüvi haruneb u. 1,7 m kõrgusel kaheks.
121	Harilik vaher	18	7	III	Võra ühekülgne, naaberpuuga liitunud.
122	Harilik kuusk	hekk	3,5	III	15 m laiuv malelaua stiilis istutus.
123	Sookask	32	7	III	Võra kergelt ühekülgne, h. kuuseheki tõttu S-külge laasuv. 40o nurga all väljuv haru. Tüvi haruneb u. 1,9 m kõrgusel kaheks.

Märkused:

Ilmakaared on märkuste lahtris tähistatud järgnevalt: N – põhi, S – lõuna, E – ida ja W – lää.

AUTORIDEKLARATSIOON

Olen koostanud lõputöö iseseisvalt.

Lõputöö alusel ei ole varem kutse- või teaduskraadi või inseneridiplomit taotletud. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, olulised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

“.....” 201.....

Autor:

/ allkiri /

Töö vastab bakalaureusetöö/magistritööle esitatud nõuetele

“.....” 201.....

Juhendaja:

/ allkiri /

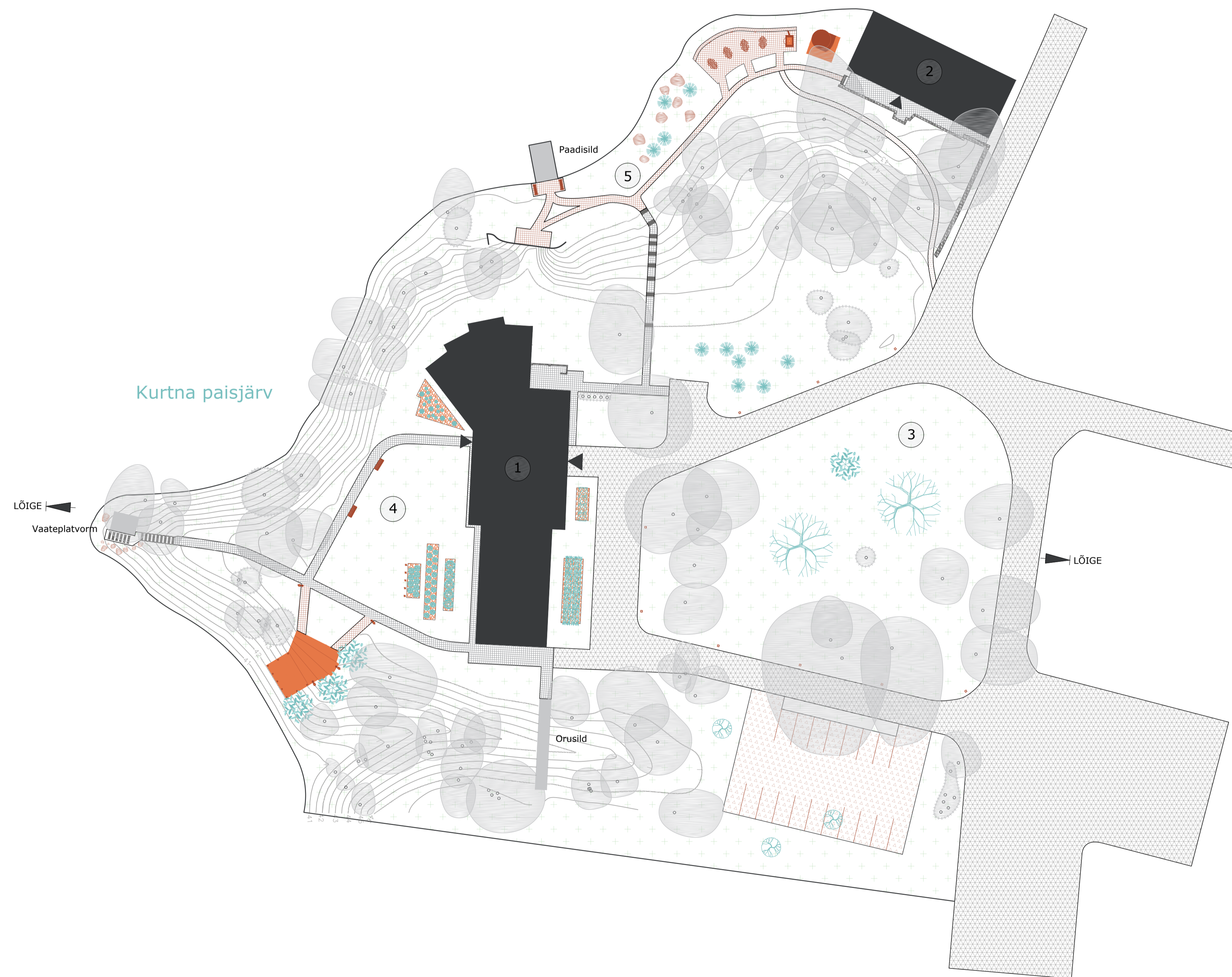
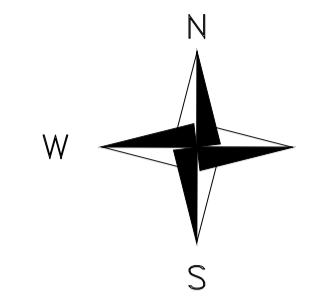
Kaitsmisele lubatud

“.....”201... .

Kaitsmiskomisjoni esimees

/ nimi ja allkiri /

KUJUNDUSPLAAN

EKSPLIKATSIOON

- 1 Peahoone
- 2 Kõrvalhoone
- 3 Esindusväljak
- 4 Sisehoov
- 5 Puhkeala

TINGMÄRGID

- Olemasolev muruala
- Olemasolev sõidutee
- Olemasolev jalgte
- Olemasolev sissepääs
- Olemasolev lehtpuu
- Olemasolev okaspuu
- Olemasolev piire
- Projekteeritav astmeplatidest jalgte
- Projekteeritav sõelmekattega jalgte
- Projekteeritav murukiviparkla
- Projekteeritav raudkivi
- Projekteeritav seljatoega pink
- Projekteeritav seljatoeta pink
- Projekteeritav sisehoovi valgusti
- Projekteeritav väljakuvalgusti
- Projekteeritav peenravalgusti
- Projekteeritav kohtvalgusti
- Projekteeritav välilaud
- Projekteeritav välikamin
- Projekteeritav soojamüür
- Projekteeritav istutusala
- Projekteeritav kümblustünn
- Projekteeritav haljasterrass-lava

ISTUTATAVAD PUUD

- Harilik pihlakas, 4 tk
- Punane vaher, 2 tk
- Püramidjas vaher, 3 tk
- Mägimänd, 11 tk

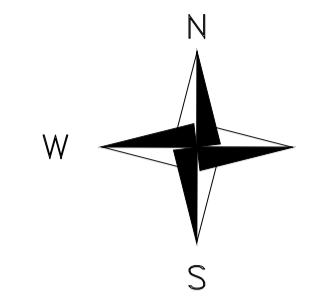
ISTUTATAVAD PÕÕSAD

- Rododendron, 30 m²
- Läikeline mahoonia, 10 m²
- Thunbergi kukerpuu, 5 tk
- Jaapani enelas, 19 tk
- Jaapani ebaküdoonia, 9 tk
- Uhapõõsas, 14 tk
- Sabiina kadakas, 5 tk

Töö alusena on kasutatud Reib OÜ poolt 2018. aastal moodustatud geodeetilist plaani.

TTÜ INSENERITEADUSKOND		Bakalaureusetöö	Leht / Lehti: 1 / 4
Koostaja: Virgo Mäger		Kujundusplaan M 1:400	
Juhendajad: Tiina Tuulik, Kristi Grišakov			
Ehituse ja arhitektuuri instituut		Kurtna Sündmuskeskuse maastikuline põhiprojekt Keskuse tee 12, Saku vald, Harju maakond	

DENDROLOOGILINE PLAAN

TINGMÄRGID

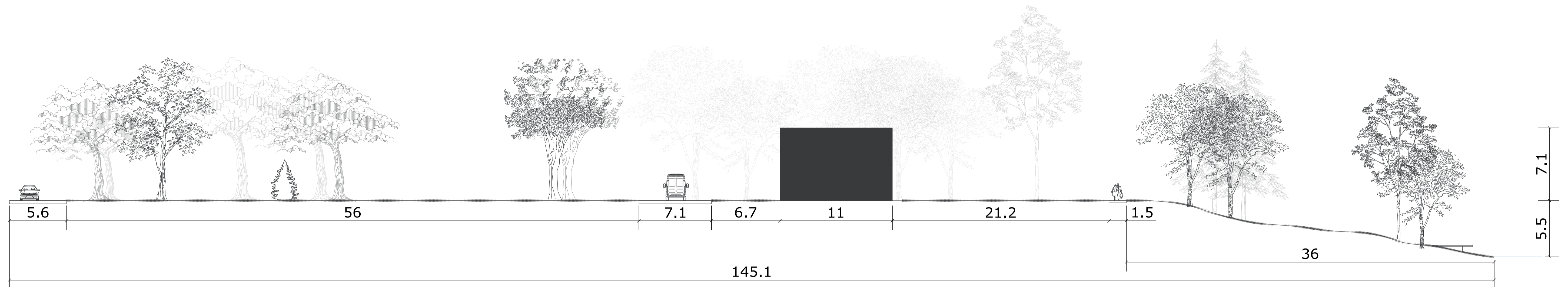
- 2 Olemasolev II kl puittaim eksplikatsioonumbriga
- 3 Olemasolev III kl puittaim eksplikatsioonumbriga
- 4 Olemasolev IV kl puittaim eksplikatsioonumbriga
- 5 Olemasolev V kl puittaim eksplikatsioonumbriga
- x Likvideeritav puittaim

Töö alusena on kasutatud Reib OÜ poolt 2018. aastal mõõdistatud geodeetilist plaani.

TTÜ INSENERITEADUSKOND		Bakalaureusetöö	Leht / Lehti: 2 / 4
Koostaja: Virgo Mäger		Dendrooloogiline hinnang M 1:400	
Juhendajad: Tiina Tuulik, Kristi Grišakov			
Ehituse ja arhitektuuri instituut		Kurna Sündmuskeskuse maastikuline põhiprojekt Keskuse tee 12, Saku vald, Harju maakond	

LÕIGE

OLEMASOLEV OLUKORD - LÕUNASUUND

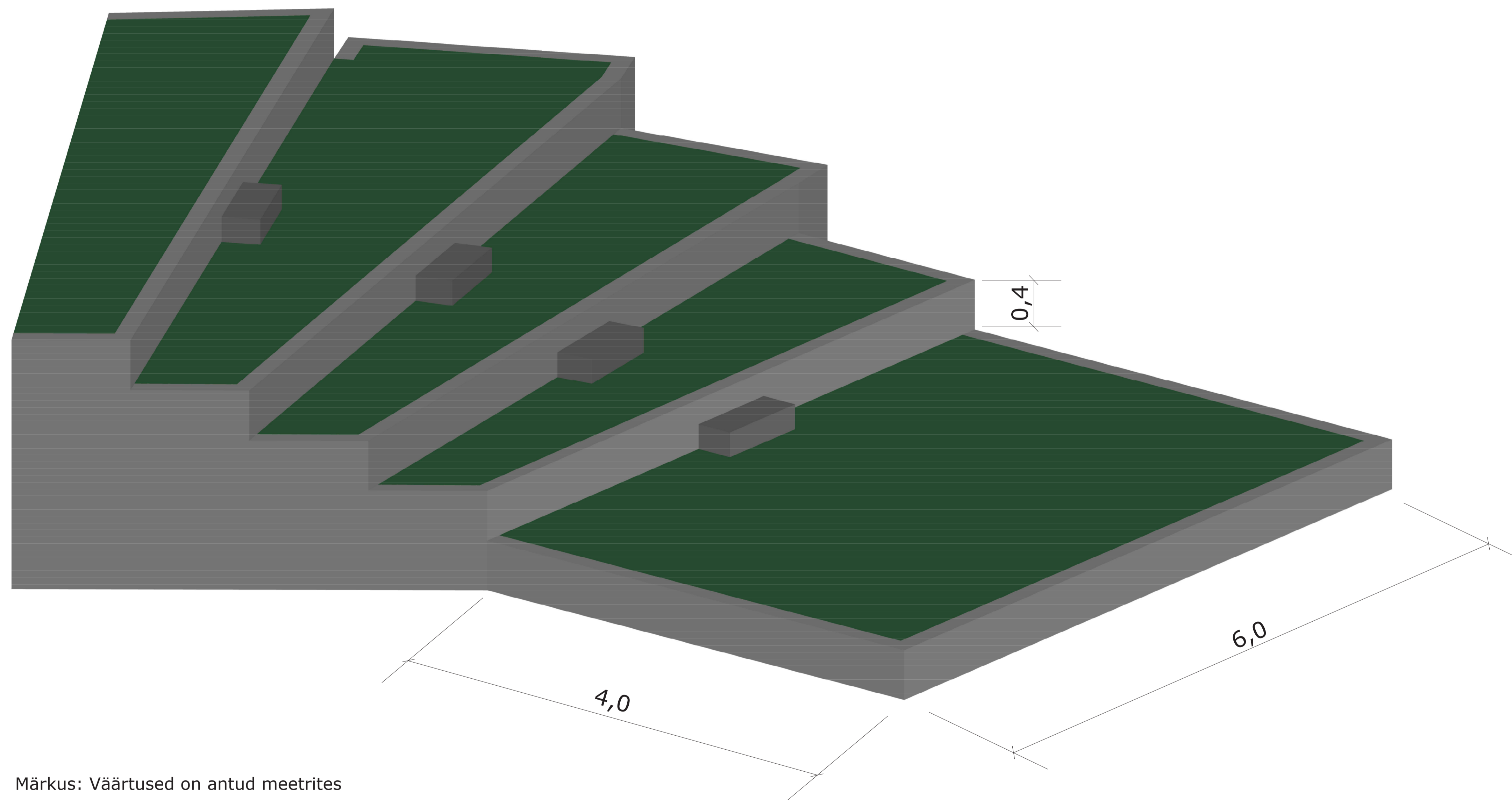

Märkus: Kõik väärtused on antud meetrites

TTÜ INSENERITEADUSKOND		Bakalaureusetöö	Leht / Lehti: 3 / 4
Koostaja: Virgo Mäger		Detailjoonis M 1:200	
Juhendajad: Tiina Tuulik, Kristi Gršakov			
Ehituse ja arhitektuuri instituut		Kurtna Sündmuskeskuse maastikuline põhiprojekt Keskuse tee 12, Saku vald, Harju maakond	

HALJASTERRASS-LAVA

VAADE LÄÄNEKÜLJELT

Märkus: Väärtused on antud meetrites

TTÜ INSENERITEADUSKOND		Bakalaureusetöö	Leht / Lehti: 4 / 4
Koostaja: Virgo Mäger		Detailjoonis M 1:20	
Juhendajad: Tiina Tuulik, Kristi Grišakov			
Ehituse ja arhitektuuri instituut		Kurtina Sündmuskeskuse maastikuline põhiprojekt Keskuse tee 12, Saku vald, Harju maakond	